

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний – то Циганське Слово...
Лекса Мануш

№ 7 (112)

СЕРЕДА,
20 КВІТНЯ 2005 РОКУ

РОМАНІЯ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВИПЕ

Ціна догвірна

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

Становлення та розвиток ромського етносу, задоволення його духовних запитів та взаємодія з іншими етносами є ключовим чинником громадянського миру та консолідації української нації

КОМІТЕТСЬКІ СЛУХАННЯ

ОБГОВОРЕННЯ КОМПЛЕКСУ НАСУЩНИХ ПРОБЛЕМ О ВОРЬПЕ КОМПЛЕКСНО АДАДІВЕСУТНЕ ПРОБЛЕМИ

МОЛОДІ ЛІДЕРИ

Олег Володимирович Черепакін (Чекулєнко) - заступник голови Київського культурно-історичного товариства ромів. Це товариство створено в 1992 році, його головою є Володимир Петрович Золотаренко.

Олег Черепакін має середню технічну та незакінчену вищу освіту (англо-французький філолог). Протягом 1994-1996 років працював секретарем-асистентом заступника директора Фонду Джорджа Сороса м.Цюріх - Крістіни Крук. Його ланка роботи - розгляд проєктів за соціально-культурними напрямками.

Нині Олег Володимирович займається питаннями розвитку ромського мистецтва. До речі, Олег Черепакін знімається у музичних кліпах, які готує Володимир Лимаренко.

"Джелем, Джелем" записаний на диск

На честь Міжнародного ромського дня чеська організація "Дже-но" випустила диск, який містить національний гімн "Джелем, Джелем" та 26 інших ромських пісень у виконанні ромських співаків з Чехії та інших країн. Зокрема, національний гімн на диску звучить у виконанні відомої групи "Романія".

Перший ромський кандидат до парламенту Великобританії

Вперше в історії Великобританії на шлях політичної боротьби за місце у парламенті вийшла жінка ромської національності Сльві Дун. Головним опонентом рішучої ромки є Майкл Ховард, добре відомий своїми антиромськими закликами. Вся ромська спільнота країни від щирого серця бажає Сльві Дун перемоги на виборах.

12 квітня нинішнього року Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин провів Комітетські слухання з порядком денним: "Про сучасне становище народу рома в Україні".

Вони відбулися за підтримки і сприяння Асоціації національно-культурних об'єднань України та безпосередньої участі керівників громадських об'єднань ромів, яких на сьогодні в Україні, за офіційними даними, налічується близько 80.

Цей масштабний захід, присвячений проблемам ромів України, на такому державному рівні здійснювався вперше. Його значущість підсилюється й ініціативою ряду офіційних міжнародних інституцій щодо проголошення з 2005 року Ромського десятиліття у державах Європи. Отже, слухання, які засвідчили активну участь України в загальноєвропейських етнополітичних процесах, стануть помітним кроком у вирішенні проблем ромської

меншини в українському суспільстві.

У слуханнях взяли участь народні депутати, представники міністерств і відомств України, а також керівники відповідних гідрозділів Автономної Республіки Крим, обласних та Київської міської державних адміністрацій, провідні науковці-фахівці з питань етнополітики і

міжнародних відносин, представники міжнародних організацій та фондів, що опікуються проблемами ромів України.

Основною метою слухань було предметне обговорення комплексу сучасних потреб ромів нашої країни. Це, насамперед, вирішення соціально-побутових питань, проблем освіти та медичного обслуговування, безробіття дорослого населення, активізація діяльності громадських об'єднань, які репрезентують інтереси ромського етносу в Україні.

Комітетські слухання були покликані стимулювати розроблення дієвих заходів щодо вирішення проблем, які стоять на шляху збереження етнічної самобутності ромського народу та його гармонійної інтеграції в сучасне українське суспільство.

Шановні читачі!

Пропонуємо вашій увазі кілька найскрашніших доповідей (у скороченому варіанті), які прозвучали на Комітетських слуханнях. Читайте їх на сторінках 2-7.

Міжнародний день ромів святкує весь світ

Марш-протест жінок у Лондоні

8 квітня в Лондоні в церкві св. Джеймса (Якова) відбулася пам'ятна Служба на честь загиблих ромів, які стали жертвами Голокосту. Після чого в центрі міста пройшов марш-протест, організований Асоціацією ромських жінок Великої Британії, які виступили проти расизму та дискримінації.

Відкритий лист до Єврокомісії

З нагоди 8 Квітня ромські світові організації (ERRC, OSI, Європейський ромський інформаційний центр, Міжнародна ромська Асоціація та ін.) надіслали відкритого листа уповноваженому з прав людини в Європі. В своєму листі вони наголосили на тому, що антиромське спрямування суспільства триває, рідко карається і часто використовується як норма у мас-медіа та інших аспектах життя. Ромські лідери закликали Єврокомісію до прийняття негайних рішучих дій щодо запобігання расизму, дискримінації та соціальної ізоляції ромського населення, здійснення певних ефективних кроків стосовно подолання жалюгідної бідності, в якій існує більшість ромського населення Європи, та припинення порушення прав ромів у всьому світі.

Зустріч з президентом Європарламенту

Напередодні святкування Міжнародного дня ромів, лідери Європейського ромського Форуму провели зустріч з президентом Європарламенту Дюжозом Боррелом та урочисто вручили йому ромський прапорець як символ майбутньої співпраці. На зустріч була підтверджена важливість проведення Міжнародного ромського дня та висвітлення проблеми антиромського спрямування сьогодення в Європі. "Роми - це 10-мільйонна нація Європи, яка прагне до кращого та тісної співпраці з Європарламентом та іншими політичними організаціями Європи, а вручення ромського прапора - це перший крок до здійснення цієї мети," - наголосили представники ромських організацій на зустрічі.

Міжнародний день ромів у Албанії

Албанська асоціація ромів провела комплекс культурних заходів, присвячених святкуванню Міжнародного дня ромів. Церемонія розпочалася ромським гімном і продовжилася симпозиумом "Ромська меншина в Албанії", на якому обговорювалася ситуація ромської спільноти в Албанії, проблеми ромської молоді, жінок та ін.

У святкуванні взяли участь представники ромських та міжнародних організацій з десяти регіонів Албанії, а також ромська громада та населення інших національностей країни. Не було тільки жодного представника від уряду, який би привітав ромів Албанії з їхнім найбільшим святом.

Під час вшанування Міжнародного дня ромів, ромський художник Сеат Казанський продемонстрував виставку своїх полотен. Але найкращим та найколіоритнішим був виступ ромських дітей, які танцювали, співали, розповідали вірші та в один голос заявили: "Перед усім ромським населенням світу ми об'ємаємо підтримувати ромські традиції, говорити ромською мовою та ніколи не забувати наше коріння".

Дружина Гонгадзе

збирається стати депутатом

Дружина Георгія Гонгадзе Мирослава збирається стати депутатом Верховної Ради або зайнятися дипломатією. Про це вона розповіла в газеті "День". "Є два напрями, які мене цікавлять, - це політика та дипломатія", - сказала Гонгадзе, уточнивши, що в політиці їй цікавить "депутатство у Верховній Раді".

Водночас вона не підтвердила чуток про те, що їй запропоновано місце прес-секретаря Міністерства закордонних справ.

Населення України скорочується

Населення України продовжує скорочуватися. За станом на 1 березня ц.р. у країні проживають 47,21 млн. осіб, передає Інтерфакс-Україна. За підрахунками Державного комітету статистики чисельність міського населення станом на 1 березня складала 31,98 млн. осіб, сільського - 15,23 млн.

На 1 лютого населення України складало 47,242 млн. мешканців (міське - близько 32 млн., сільське - 15,3 млн. осіб).

Природний приріст за січень-лютий 2005 року в Україні, як і раніше, негативний. У країні народилися 65 тис. 271 немовлят, померли - 140 тис. 589 осіб, з них 649 дітей у віці до 1 року. Загальний коефіцієнт народжуваності - 8,5 на 1 тис. населення, смертності - 18,4. Шлюбів в Україні в січні-лютому було більше, ніж розлучень - відповідно 37,1 тис. і 26,6 тис. Станом на 1 лютого кількість укладених шлюбів складало 15,3 тис., розлучень - 12,9 тис. Зовнішня міграція в Україні була позитивною. За перші два місяці 2005 року з України виїхали 4953 особи, прибули - 6582.

Фонд Березовського поновлює публікацію записів Мельниченка

В Україну прибули керівник створеного Борисом Березовським Фонду громадянських свобод Олександр Гольдфарб та історик Юрій Фельштинський. Вони передали Генеральній прокуратурі України частину вліжок Мельниченка.

Сучасні проблеми захисту прав Ададівесутне проблеми роменгера

Передусім хочу зазначити, що у такому розширеному - представницькому форматі ми зустрічаємося з вами вперше.

Нам усім потрібно докорінно усвідомити глибинну сутність того, що відбулося у нашій державі внаслідок Помаранчевої революції.

Увесь світ, без перебільшення, вітає масштабні політичні події, які буквально перемінили Україну в процесі президентських виборів 2004 року.

Як відомо, роми - одна з найбільш своєрідних національних меншин, що історично вже з XV століття проживає на території сучасної України. Але вона вимагає до себе особливої уваги та неординарних підходів.

Проблема тут обумовлена, насамперед, рядом історичних обставин і специфічних етнічних традицій.

Доля ромів - цього самотнього народу - трагічна. Більше чотирьох століть вони поставлені поза законом, зазнавали репресій та переслідувань. Природно, що все це позначилося на менталітеті, культурі та способі життя ромів. Більша частина ромського населення перебувала на межі соціально-культурної деградації та етнічної загибелі.

На жаль, і цього не слід приховувати, ромська громада у своєму загальному і зараз залишається значною мірою ізольованою від загальнодержавного соціального простору.

Час вже нам спільно долати цю ізольованість.

Тепер про основне: що робити в Українській державі для задоволення потреб ромів і які проблеми та завдання ставити на перспективу.

Оскільки наш Комітет представляє і уособлює тут вищу законодавчу владу, почну з характеристики законодавчо-правової бази у даній сфері.

Саме належний рівень та ефективність механізму дії цієї бази є головною запорукою забезпечення інтересів етнічних спільнот у державі - в тому числі ромів.

Проблеми захисту національних меншин для України мають надзвичайно важливе значення. По-перше, з точки зору міжнародного сприйняття, оскільки ми проголосили і дотримуємо курсу на європейську інтеграцію. По-друге, ці проблеми виступають суттєвим гарантом стабільності внутрішньодержавного розвитку.

Значних зусиль до вдосконалення нормативно-правової бази у сфері державної етнополітики докладає наш профільний Комітет. Він здійснює планомірну підготовку законодавчих актів, необхідних для поліетнічного населення України.

Через дефіцит часу назву хоча б найважливіші з них, прийняті останнім часом.

Це - Закон України "Про громадянство України" (нова редакція), "Про біженців", "Про імміграцію", "Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні". Щодо останнього, то я неодноразово підкреслював

його важливість саме для нашого ромського населення, яке відзначається високою динамікою переміщення по території держави.

Крім названого, ратифіковані такі фундаментальні міжнародно-правові документи, як Рамкова Конвенція Ради Європи про захист національних меншин і Європейська Хартія регіональних мов або мов меншин.

Була прийнята також Постанова Верховної Ради України "Про відзначення Міжнародного дня Голокосту ромів". Нею було рекомендовано ще попередньому складу Кабінету Міністрів визначити і здійснити комплекс заходів щодо глибшого вивчення масштабів гітлерівського етноциду ромів. Порушені також питання стосовно увічнення пам'яті ромів, які стали жертвами цієї антигуманної акції, та про надання допомоги сім'ям постраждалих.

Принагідно хотілося б ще раз вказати на "найвузькіше місце" - бюджетне фінансування етнологічної сфери. Щороку Комітет буквально бореться за ці мізерні кошти.

Вони щороку скорочуються. От і зараз ми спостерігаємо таку ситуацію. Якщо минулого - 2004 року на потреби національних меншин було асигновано 3 млн. гривень, то на цей рік такі кошти складають лише 2 мільйони.

Як же тоді за такої фінансової підтримки забезпечувати ефективну дію тих законів, які ухвалила Верховна Рада?

Ми сьогодні активно працюємо з урядом і будемо й надалі "підказувати", подавати йому свої рекомендації щодо поліпшення стану справ у цій сфері. Зрозуміло, що позиція Кабінету Міністрів тут мала б бути докорінно іншою. Ці проблеми повинні, нарешті, стати пріоритетними у діяльності уряду.

Стосовно нинішньої законодавчої роботи, то наразі, готуються до розгляду проекти Законів: "Про національні меншини в Україні", "Про розвиток і застосування мов в Україні", "Про реабілітацію та забезпечення прав осіб з числа етнічних спільнот, що зазнали репресій та були депортовані з території України" і інші.

Таким чином, одним із ключових завдань нашого Комітету залишається завершення формування такої законодавчої нормативно-правової бази, яка б найефективніше захищала права національних меншин.

Тепер конкретніше стосовно проблем ромського народу.

Несприятливі умови розвитку цього етносу в минулому призвели до нинішнього кризового стану, в якому він перебуває - і не тільки в Україні.

Багатостраждальний ромський народ заслуговує справедливої поваги. Він пережив тяжкі випробування історичної долі, численні війни, дискримінаційні акції, етноциди та інші катастрофи. Нині він постав із історичного небуття і відроджується разом зі своїми співгромадянами - представниками понад 100 різних національностей та народностей.

Фактично, тільки після проголошення незалежності України роми, як і інші етнічні спільноти, вперше отримали широкий соціально-правовий простір для свого розвитку. Держава повинна постійно враховувати те, що ромський народ гостро потребує здійснення комплексу заходів щодо інтеграції своїх громадян у сучасне українське суспільство. Те саме стосується і практичного вирішення їх давно назрілих соціальних і духовно-культурних потреб.

Ще при ініціюванні цих слухань, коли ми їх тільки планували, пропонувався включити до їх програми питання про реалізацію можна вже тепер назвати - "сумнозвісної" Програми соціально-духовного відродження ромів України на період до 2006 року. "Сумнозвісною", незважаючи на те, що свого часу ця Програма подавалася колишнім урядом, ледь не як "прорив" у роз'язанні основних ромських проблем.

У березні 2004 р. були проведені громадські слухання, присвячені актуальним питанням реалізації зазначеної Програми.

Безсумнівно, її повнокровне виконання, скажімо так, "попунктно" - продемонструвало би приклад дотримання державних зобов'язань щодо прав осіб, які належать до ромського етносу.

Справді, у Програму закладені окремі важливі й цінні позиції. Більшість із них актуальні, мають комплексний характер, оскільки охоплюють широкий діапазон соціальних питань, якими опікуються різні інституції.

Та тут підводять один, але визначальний чинник. Все це вимагає додаткових коштів і матеріальних ресурсів.

А бюджетне фінансування якраз і відсутнє!

Наводжу уривок з документа - офіційного листа Міністерства фінансів. України до нашого Комітету від 21.03.2005 р. "Ні Закон, ні Постанова Кабінету Міністрів України про затвердження Програми соціально-духовного відродження ромів України на період до 2006 року не приймалися, тому у Державному бюджеті України цільові кошти на виконання її заходів не передбачаються".

Ось так.

Крім того, Програма в цілому характеризується неконкретним, загальнодекларативним змістом.

Це виявилось у тому, що зовсім не означені конкретні "об'єкти" соціального опікування

та інтересів ромів України

чачіпе анде Україна

з боку держави. Відсутня їхня ад-ресність.

Слід було також передбачити наявність у Програмі моделей взаємодії місцевої виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з громадськими організаціями ромів.

Не були зафіксовані обсяги робіт, параметри матеріально-технічної допомоги.

Цілком випала з поля зору співпраця з відповідними міжнародними організаціями, хоча б - з Європейським центром з прав ромів, який розміщений в Угорщині.

Дуже прикро, що ця Програма, як свідчать звернення ромських організацій, розроблялася без урахування їхніх пропозицій. Не кажу вже про їхню пряму участь у проектній роботі.

Не було навіть проведено спільного обговорення проекту Програми. Відсутній механізм її виконання і моніторингу.

Це просто парадоксально, але Кабмін Програму не розглядав і рішення по ній не ухвалював. Тодішній віце-прем'єр-міністр просто поставив свій підпис під словом "Затверджую" (точна дата невідома - її, мабуть, просто забули вписати). Тоді ж Програму розіслав по обидьох адміністраціях, поставивши їх разом з ромськими товариствами у безвихідь. Адже Програма починалась уже з 2003 року, а фінансування її було не передбачене жодним чином.

Така незвичайна доля цього документа - не що інше, як свідчення просто байдукого ставлення колишньої влади до становища ромів України. Як, до речі, і до інших етнічних меншин. Нині очевидно є необхідність розроблення якісно нової - щільової міжгалузевої Програми підтримки ромів України.

Така пропозиція закладена у пункті 22 Другого розділу проекту Рекомендацій сьгоднішніх слухань.

А ктуальність розроблення і прийняття подібної Програми посилюється нині ще однією важливою обставиною міжнародного масштабу і характеру.

Маю на увазі ініціативу проголошення початку Ромського десятиріччя в країнах Європи - від 2005-го до 2015 року. Для його проведення залучені найавторитетніші міжнародні організації та фонди. Зокрема такі, як Всесвітній банк реконструкції та розвитку, Фонд Джорджа Сороса, Білла Гейтса та інші.

Україна повинна підтримати цю ініціативу.

Було би прикорм упущенням, якби наша держава не скористалася такою благо приємною нагодою для вирішення "своїх" ромських проблем.

Важливим питанням на ближчу перспективу вважаю налагодження постійного моніторингу ситуації у ромському середовищі України.

Це потрібно для орієнтації відповідним державним органам і службам у координації дій з надання допомоги ромським громадам, вивченню їхніх реальних проблем та потреб.

Адже дійшло до того, що зараз в Україні відсутні достовірні дані про чисельність ромів.

От посудіть самі! За матеріалами періодичної преси, зокрема газети "Міграція" (березневий номер 2004 р.), ромів нараховується в Україні - понад 45 тис. осіб.

У офіційній довідці Держкомнаціміграції України за жовтень 2004 р. читаємо 56 тис. осіб.

Книга "Міжнародні відносини в Україні. Стан, тенденції, перспективи" (К., 2004 р.) - 81 тис. ромів.

За розрахунками науковця-експерта О.О.Данилікіна-Щербинського (Інститут мистецтва, фольклористики та етнології НАН України), чисельність ромів в Україні на сьогодні становить близько 200 тис. осіб.

А в анотації до проекту шанованого всіма нами Міжнародного фонду "Відродження" ще за 2001 рік зазначено, що "всього в Україні проживають близько 400 тисяч представників народу рома". (?) Кому ж вірити?

Скільки насправді сьгодні ромів у нашій державі?!

Я розумію, що тут, можливо, "спрацювала" давня традиція релігії. Адже вони протягом століть зазнавали гоніння за свою етнічну належність. Тому всіляко намагалися приховати її від офіційних властей. Але, люди добрі, ми живемо вже в інші часи! Ромські лідери мають допомогти у подоланні подібних стереотипів.

Час, нарешті, тут мати точну статистику. Вона дуже важлива при плануванні та здійсненні реальної матеріальної чи гуманітарної допомоги ромам.

Звичайно, за роки незалежності було чимало зроблено для поліпшення життя ромського населення.

Здійснюючи підготовку до сь-

годнішніх слухань, Комітет надіслав листи-звернення до тих міністерств і відомств України, що причетні до вирішення проблем ромів. У відповідях, як ми від них отримали, відомляється про здійснення різноманітних заходів у цій сфері, мистяться інформація про конкретні справи, дії, акції тощо.

Тобто певна робота ведеться. Особливо хотілося б відзначити діяльність Міністерства закордонних справ, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства у справах молоді і спорту, оновленого Міністерства внутрішніх справ, Міністерства освіти і науки, Держкомнаціміграції, Державного комітету телебачення і радіомовлення та деяких інших.

Для тих, хто цікавиться детальніше цими питаннями, секретаріат Комітету може надати відповідну інформацію.

Але, як не прикро, й досі багато проблем ромів залишаються такими ж актуальними, як і раніше.

Багато тривожних сигналів надходить із регіонів. Про брутальне порушення прав людини стосовно до громадян ромської національності повідомляє преса. Деякі факти просто вражають своєю дикістю.

Мабуть, ви звернули увагу на публікацію газети "День" за 23 березня цього року "Роми вимагають контакту". Там розповідається, як винищюка мільція спекулювала на малогармотності й незащисності ромів. А півтора роки тому не де-небудь, а в обласному центрі - місті Вінниці було наказано зібрати всіх ромів для зняття відбитків пальців. Коментар тут, як кажуть, зайвий!

А от буквально кілька днів тому до мене, як голови профільного парламентського Комітету, звернувся голова релігійної громади Храму Святого Василя Великого,

ієромонах Георгій з Рахівщини Закарпатської області. Він, до речі, присутній тут на наших слуханнях, зокрема, повідомляє про катастрофічне становище з ромськими дітьми, хворими на туберкульоз. Інформує про інші негаразди у ромському таборі, до яких байдука місцева влада. Вона продовжує виявляти повну бездіяльність, що може призвести і до трагічних наслідків. Така позиція заслуговує на найсуворіший осуд.

І таких прикладів можна навести чимало. Новій українській владі слід рішуче взятися за подолання всіх цих негативних явищ, які підірвують позитивний імідж України.

Ромський народ гостро потребує розроблення і послідовного здійснення заходів щодо його оптимальної інтеграції у сучасне українське суспільство, вирішення надрізких соціальних і культурних проблем.

Закликаю всіх вас до активного їх обговорення на слуханнях, внесення своїх зауважень і побажань.

Аби не склалося враження, що ромські громади недостатньо залучені до підготовки наших слухань, просили б їхніх представників подавати свої конкретні пропозиції і рекомендації. Вони будуть вивчені й відповідним чином враховані. А найсуттєвіші з них будуть використані при підготовці остаточного варіанту проекту Рекомендацій Комітетуських слухань та інших рішень Комітету з проблем ромського етносу в Україні.

Комітет також звертається до лідерів та керівників ромських товариств з пропозицією регулярної (хоча б 1 раз на рік) подавати інформацію про свою конкретну діяльність.

Нас дуже турбує ще одна важлива обставина, на яку хочеться звернути особливу увагу. Це те, що керівництво ромських товариств слабо, а то й зовсім не ведеться робота з ромським населенням на місцях.

На нашу думку, вирішення наближеного проблем у ромському середовищі України, у першу чергу, залежить від активності

самих ромських громад. Від їхньої взаємодії та співпраці з органами державної влади, організаційної та суспільно-громадської мобілізованості.

Такі дії сприятимуть позитивному вирішенню питань, пов'язаних з інтеграцією ромської національної меншини в українське суспільство, обміну міжнародним досвідом у цій сфері та підвищенню рівня етносоціального розвитку ромської етнічної спільноти України.

Геннадій Удовенко, голова Комітету Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин

РОМ-ПРЕС

Геннадій Удовенко зустрівся з Вілмошем Сабо

Голова Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин Геннадій Удовенко зустрівся з Державним секретарем з питань політики прем'єр-міністра Угорської Республіки, співголовою змішаної українсько-угорської комісії з питань забезпечення прав національних меншин Вілмошем Сабо.

Г.Удовенко висловив задоволення станом двосторонніх зв'язків та певною увагою, яку угорський уряд приділяє підтримці української національної меншини в Угорщині. Державний секретар був ознайомлений з законодавчою діяльністю Комітету, спрямованою на всебічний захист прав людини, з законами у цій сфері, які були прийняті Верховною Радою України за останні роки. Голова Комітету також розповів гостю про стан міжнародних відносин в Україні та правове забезпечення потреб національних меншин, зокрема угорської.

КОМІТЕТСЬКІ СЛУХАННЯ

ВПРОВАДИТИ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ АВТОНОМІЙ

ТЕ КЕРАС ІНСТИТУТО НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ АВТОНОМІЙ

На Закарпатті проживають понад 30 тисяч ромів, причому значна їх частина є угорськомовною. А тому питання їх розвитку, повноцінної інтеграції в розвинуте, цивілізоване суспільство є нині дуже актуальним.

Як представник законодавця я розглядаю проблему ромів саме з точки зору вдосконалення законодавства про національні меншини. В даному контексті хотів би зосередитися на такій проблемі, яка, на мою думку, є важливою для всіх національних меншин, однак для традиційно законсервованої ромської меншини є особливо актуальною.

Сьгодні прозвучало чимало виступів про необхідність, з одного боку, гарантувати збереження унікальної самобутності ромів, а, з іншого, необхідність їх повноцінної інтеграції в українське суспільство. Подібні завдання є актуальними для кожної національної меншини, що проживає в Україні, хоча при цьому треба мати на увазі, що у кожному окремому випадку є певні особливості. Зокрема,

щодо ромів вирішення проблемі подання активного розвитку громади із збереженням їх унікальної самобутності ускладнюється значним консерватизмом і усталеністю традиційних відносин в середині ромських общин, що, як наслідок, робить ці общини певною мірою закритими від зовнішнього впливу. У даному випадку, так само, як і стосовно до інших національностей, найбільш вдалим вирішенням проблеми може стати впровадження в Україні інституту національно-культурних автономій. При цьому законодавство про національно-культурну автономію повинно розвиватися не в напрямі переіменування національно-культурних товариств на національно-культурні автономії, а в напрямі впровадження якісного нового різновиду виборчих представницьких органів національних меншин - національних рад, наділених широкими можливостями самоврядування в сфері збереження своєї етнічної самобутності. Національно-культурна автономія повинна слугувати ефективним механізмом са-

моорганізації національної меншини, тобто надавати їй право самостійно визначати, у якій саме спосіб будувати відносини в середині своєї общини. З іншого боку, представницькі органи національної меншини повинні бути наділені максимально високим рівнем легітимності.

Такий підхід, на мою думку, мав би мати позитивний вплив, зокрема на розвиток ромів в Україні. Адже відносини в середині ромських общин історично мають значні ознаки національно-культурних автономій, фактично ромська община є самоорганізованою. Державна повинна офіційно визнати такий соціальний устрій в середині ромських общин і шляхом прийняття закону про національно-культурну автономію узаконити відносини із лідерами ромських общин. Це дасть можливість забезпечити самобутність ромів, гарантувати недоторканність їх традиційного устрою життя. З іншого боку, місцеві органи влади та самоврядування в особі легітимно обраних представників національної меншини зможуть

ефективніше налагодити зв'язок з общинами. При цьому впровадження виборчих представницьких органів національних меншин аж ніяк не применшить роль громадських організацій, позаяк останні, як і раніше, будуть слугувати механізмом вираження інтересів своїх членів як у відносинах з виборними органами національної меншини, так і у відносинах з органами державної влади.

Як референт депутата Гайдоша, повинен зазначити, що він разом із депутатами Фельдманом, Шульгою та Мхітаряном уже зробили перший крок на шляху впровадження національно-культурних автономій. Прийняття відповідного закону передбачає внесення ними на розгляд парламенту проект нової редакції Закону про національні меншини.

Ярослав Лацко, аспірант юридичного факультету УжНУ, помічник-консультант народного депутата України Іштвана Гайдоша

НЕОБХІДНІ ВЛАСНІ НАУКОВІ КАДРИ ТРОБУЙ АМАРЕ СІТЯРДЕ КАДРИ

Олександр Беліков

Вирішення національного питання стало одним із найважливіших завдань Української держави. Законодавство України у національній сфері в своїх базових твердженнях відповідає інтересам держави та ромського населення, а також міжнародним нормам. Проте в умовах загальної кризи й нестачі коштів більшість цих актів залишилися лише декларацією, часто були відсутні дієві механізми їх реалізації. Реальна політика на місцях не завжди відповідає існуючим правовим нормам. Траплялися випадки переслідування й утисків ромів з боку місцевої влади та неромського населення.

Слід підкреслити, що в Україні досі не існує будь-яких наукових підрозділів, які б займалися вивченням історії й культури ромів країни. Незважаючи на певні наукові досягнення істориків кінця XVIII - початку XX ст., а також радянських і сучасних вчених, наявність робіт, що безпосередньо чи побіжно торкалися зазначеної проблеми, у її дослідженні залишається чимало прогалин. У

деяких монографіях та статтях мали місце відступи від істини, замовчування важливих фактів, вибіркове висвітлення подій, суб'єктивні оцінки тощо. Це, а також нестача систематичного накопичення відповідної інформації, дуже вузьке коло дослідників цієї проблеми й досі залишає її недостатньо розробленою. Зрозуміло, що обмаль об'єктивних загальнодоступних відомостей та глибоко історичних досліджень щодо розвитку сучасного стану цього народу зумовлюють не завжди правильне орієнтування навколо питань, пов'язаних із ромами як теоретичного, так і практичного характеру, породжують упередженість та непорозуміння.

Хотілося би наголосити, що позитивні зміни у підходах до дослідження проблеми вже відбуваються. Першим прикладом такого нового підходу до вивчення ромської проблематики були роботи науковців Л.Малика, М.Плюліча, О.Передерія, В.Шинкаря (1991 р.) та Г.Ємця й Б.Дяченка (1993 р.). У цих роботах вперше була повернута увага громадськості до проблем ромського населення. Шляхом соціологічних досліджень науковці зафіксували реальний стан речей, оцінивши його як критичний. Питання державної політики стосовно ромів України, проблеми їх соціально-економічного та культурного розвитку в 90-ті роки XX ст. аналізуються у статтях дослідника М.Іванеско. Соціальні проблеми життя ромів Закарпаття розглядають книга "Романи Яг. Історія. Культура. Право", написана на основі звіту міжнародної правової організації Європейського Центру прав ромів, та монографія І.Миговича та М.Ма-

кари ("Закарпатський соціум: етнологічний аспект"). Серед праць останніх років уваги заслуговують статті Н.Зіневич, присвячені проблемі формування ромського етносу та його сучасного становища в Україні, еволюції традиційного житла ромів України, а також публікації О.Данілікіна та С.Бонковської, які розглядають традиційну культуру українських ромів. У 2003 р. було проведено дослідження-аналіз реальних потреб ромів України, у якому взяли участь доктор історичних наук М.Панчук та кандидати економічних наук П.Яременко і психологічних наук П.Петручко та інші. Крім того, власне автор цієї публікації також присвятив ромській проблематиці (з історії, етнографії, релігії, сучасних соціальних проблем ромів України тощо) понад 20 наукових праць та дисертаційне дослідження, яке захистив у січні 2004 року. Разом із тим, необхідно підкреслити, що це лише перший крок у справі наукового дослідження ромів України.

Аналіз минулого й сучасного життя ромів нашої країни має сприяти поліпшенню взаєморозуміння, зміцненню взаємоповаги та взаємодовіри між ними та іншими народами України, і, врешті-решт, консолідації української політичної нації. Не викликає сумнівів, що успішне вирішення проблем, пов'язаних з ромським населенням, сприятиме зростанню авторитету нашої країни на міжнародній арені.

В історії ромів України кілька разів з'являлася можливість пробудити національну гідність й піднести власну самосвідомість: наприкінці

XIX ст.; у 20-30-х рр. XX ст. під час політики коренізації, після розпаду СРСР. Усвідомлення необхідності змін спричинило зростання етнотолерантності, соціальної та культурної активності серед ромів. Наприкінці 90-х рр. XX ст. уперше в історії України роми створили власні громадські організації.

Підсумовуючи етап становлення національно-культурних товариств ромів, можна відзначити загальний позитивний результат - ромські товариства відбулися, визначилися коло лідерів, було реалізовано низку конкретних акцій. Серед останніх найважливішими були: відкриття недільних ромських шкіл, створення власних ромських ЗМІ (газета "Романи Яг"), заснування мистецьких та творчих колективів (Київський ромський державний театр "Романс"), музею історії і культури ромів в Ужгороді, що на Закарпатті, проведення фестивалю "Амала-2000" тощо.

Проте час вимагає більшого. Зміни у сучасному світі відбуваються дуже швидко. Рік тому в Україні з проханням надавати допомогу професійним дослідникам у пошуках матеріалів, присвячених ромам України; використовувати позитивний іноземний досвід у вирішенні проблем ромів; не лише розглянути питання, а й створити Державний музей історії та культури ромського народу у Білій Церкві на базі створеної державної колекції; у роботі з ромами треба враховувати регіональні та етнічно-лектні аспекти, бо, крім загальноромських проблем, скажімо, у ромів Закарпаття та Донбасу, існує велика кількість місцевих проблем.

Сьогодні все більше дітей ромів бажать отримати сучасну освіту, мати престижну професію, залишаючись ромами.

Проект рекомендацій Комітетських слухань відомо відзначається від колишніх. Проте у руслі цих рекомендацій є ще деякі пропозиції:

- створення міжвузівських ромознавчих центрів у Києві, Донецьку, Одесі, Ужгороді (або виокремлення певних напрямів, підрозділів тощо), які б здійснювали регулярні історичні, соціологічні, етнографічні, мовознавчі дослідження. Кожна етнічно-лектна група ромів повинна мати власні дослідники. Заснувати щорічний конкурс (і премію) дослідників з ромознавчих студій і макадеміка О.Баранникова;

- не вичити, а виділити квоти для вступу до вузів (наприклад, у ДонДІШ IV рівня акредитації) є угоду з ректором про підтримку цієї ідеї, відкрити нова спеціальність "Соціальна робота", є досвід роботи з набором вчених груп-студентів-інвалідів);

- звернутися до архівних установ України з проханням надати допомогу професійним дослідникам у пошуках матеріалів, присвячених ромам України;

- використовувати позитивний іноземний досвід у вирішенні проблем ромів;

- не лише розглянути питання, а й створити Державний музей історії та культури ромського народу у Білій Церкві на базі створеної державної колекції;

- у роботі з ромами треба враховувати регіональні та етнічно-лектні аспекти, бо, крім загальноромських проблем, скажімо, у ромів Закарпаття та Донбасу, існує велика кількість місцевих проблем.

Олександр Беліков, кандидат історичних наук
Донецького державного інституту штучного інтелекту

Факт сьогоднішньої події є свідченням того, що влада повертається обличчям до проблем ромського народу в Україні. Сподіваюся, що більше в "Українських новинах" не буде приводо для матеріалів, в яких би зазначалося, що "Європейський Союз незадоволений дотриманням прав циган в Україні".

Я впевнений, що становлення та розвиток культури етносу, у тому числі ромського, задоволення його духовних запитів та взаємодія з іншими етносами є ключовим чинником громадянського миру та консолідації української нації.

Я високо оцінюю плани керівництва нашої держави, яке взяло курс на побудову багатого культурного суспільства, його інтеграцію в Європейську спільноту та перспективу міжнародної співпраці.

Культура ромського народу, яку є представляю, є частиною етнічного розмаїття України. За довгі роки роботи на посаді керівника циганського театру, до речі, єдиного в Україні державного театру, що є свідченням правильності національної політики нашої держави, я можу назвати проблеми, які стосуються саме ромської культури:

- низький рівень освіти серед ромів, що, в свою чергу, гальмує появу професійних кадрів у різних галузях культури, як того потребує час;

- відсутність належної уваги з боку органів місцевого самоврядування в регіонах, що не дає

можливості розвитку творчим особистостям та колективам;

- відсутність досвіду серед ромських лідерів, які б могли лобувати інтереси ромів на різних рівнях державної влади, а в ідеалі - мати свого представника і у Верховній Раді.

Наразі мій театр "Романс" та національно-культурне об'єднання "Амала" мають досвід взаємодії з багатьма ромськими професійними та аматорськими колективами, літераторами, художниками, студіями, вищими навчальними та творчими закладами, досвід проведення п'яти міжнародних фестивалів в Україні, видавничої та педагогічної діяльності.

Сподіваюся, що цей досвід створить перспективу для подальшого розвитку ромської культури в Україні на основі тісної співпраці з органами влади та державними структурами.

Я з упевненістю можу говорити про те, що роботу за Програмою соціально-духовного розвитку ромів України ми з вами не починаємо з чистого аркуша.

Так, "авторитетний культурно-мистецький захід європейського рівня", як його визначили українські засоби масової інформації у 2000 році - Міжнародний фестиваль "Амала" - є своєрідним "майданом" для демонстрації творчих досягнень представників ромської культури. Фестиваль є,

ВИЙТИ НА НОВИЙ РІВЕНЬ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ДЖАС ПРО НЕЙВО ПАСО ТЕ БАРОЛ Е КУЛЬТУРА

на нього частково виділяє кошти і Міністерство культури України і Головне управління культури мистецтва Київської державної адміністрації, за що ми їм щиро вдячні. На жаль, це крапля у морі. Цих коштів катастрофічно не вистачає. А великий бізнес - так званий спонсор, заявляє, що "цигани - не наш формат".

Важливим напрямом підтримки ромської культури є створення національного курсу на базі одного з мистецьких вузів Києва з подальшим працевлаштуванням випускників як у театрі "Романс", так і в інших творчих колективах України. Для цього держава повинна вирішити питання безоплатної основи навчання студентів та в подальшому забезпечення житлом молодих спеціалістів.

Свого часу за рахунок гранта Інституту Відкритого суспільства (м. Будапешт) на базі нашого театру два роки працювала дитяча ромська театральна-мистецька студія, в якій навчалися 50 дітей віком від 6 до 15 років. Кошти гранта використовувалися, в основному, на зарплату педагогів. Після завершення проекту, на жаль, театр "Романс" свою педагогічну місію вимушений був закрити. Тільки за державної підтримки (фінансування педагогів та надання приміщення) студія може відродити свою діяльність.

Ігор Крикунов

Наявність потужного творчого потенціалу у театрі, як то: свої художники, режисери, композитори, хореографи, - за сприяння відповідних структур та взаємодії з органами місцевого самоврядування можуть сприяти передачі досвіду та практичної допомоги на місцях у створенні кращих зразків ромської культури в різних регіонах України.

Підтримка держави та тісні творчі власні контакти, які має театр із зарубіжними агенціями та громадськими організаціями, створюють перспективу для участі представників ромської культури у міжнародних виставках, курсах, фестивалях, кінофорумах, де вони можуть підно предствавити мистецтво багатонаціональної культури України. Звичайно, потрібна підтримка держави і віра в цей талановитий народ.

Так склалося, що ціле тисячоліття роми зберігали свою мову та традиції. Не в останню чергу вони залишалися самобутнім народом лише завдяки цьому. Але кохування давно залишилося в минулому, мова швидко здала свої позиції, великі общини розпадаються на окремі сім'ї. Я впевнений, якщо роми не зможуть вийти найближчим часом на новий рівень культури, на них чекає асиміляція. Врешті, так склалося, що роми поки що не мають імені, які б постанали нарівні з Шевченком, Сковородою, Лисенком. Такий стан можливий, коли у народу є своя державність, але загально, якщо народ розсіяний по десятках країн і переїмає історію не притаманний йому спосіб життя. Якщо роми не хочуть опинитися серед тих, хто не пам'ятає свого минулого і не має майбутнього, а з упевненістю можуть заявити, що вони дійсно цього не хочуть, - ми повинні вийти на новий рівень розвитку культури. Тим більше, що наша держава, і я вірю в це, зробить усе можливе, щоб відкрити перспективи для процвітання ромського народу у багатонаціональній Україні.

Ігор Крикунов, художній керівник Циганського музично-драматичного театру "Романс", президент національно-культурного об'єднання "Амала"

ДЕПУТАТСЬКИЙ ЗАПИТ

Міністру внутрішніх справ України

Ю.В. Луценку

Генеральному прокурору України

С.М. Пісуну

ПРО ГРУБИ ПОРУШЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ПРАВ РОМІВ ТА НЕВІДКЛАДНІ ЗАХОДИ ЩОДО ЇХ ЗАПОБІГАННЯ

Шановні Юрію Віталійовичу
і Святославе Михайловичу!

Останнім часом у вітчизняній пресі, зверненнях виборців, міжнародних документах розкриваються численні факти грубих порушень Конституції України, громадянських прав й соціальних стандартів щодо ромів (циган), які входять до 10 найпоширеніших етнічнонаціональних спільнот нашої країни і з ряду причин зазнають явної латентної дискримінації. У них, як відомо, найнижчий рівень забезпечення роботою, житлом, медичним і побутовим обслуговуванням. У багатьох регіонах України, всупереч чинному законодавству, вони не мають змоги реалізувати виборчі права. Так, під час минулих президентських виборів на дільниці № 18 м.Мукачеве не було включено до списку 32 ромів з вул.І.Франка.

Повсюди до них упереджено, а часом брутально ставляться працівники міліції. Наприклад, влітку 2004 року в Славенка співробітники Житомирського райвідділу УМВС незаконно відібрали у ромів 7 коней. Потерпілих змусили зробити "добровільне пожертвування" міліції на 4000 грн. А у м.Бердичеві з липня по жовтень 2004 р. під приводом боротьби із незаконним обігом наркотиків група ромів була піддана психологічному і фізичному тиску, вимаганню коштів (1500 доларів), адміністративному арешту та іншим правопорушенням. Працівники міліції скоїли дії, що мають ознаки ряду злочинів (ст. 126 ККУ - побої та мордування, ст.189 ККУ - вимагання, ст.364 - зловживання службовим становищем, ст.365 - перевищення влади тощо).

Всупереч законам про освіту, у Миколаївській ЗОШ І-ІІ ст. (Закарпатська область) діти ромської національності навчаються в окремому приміщенні (про це повідомила читачка газета "Романія Яг" за 13 жовтня 2004 р.). Більшість дітей ромів не має можливості для здобуття якісної освіти, оволодіння сучасними професіями, реалізації творчих сил і здібностей.

Дискримінації зазнають роми і в отриманні медичних послуг. У м.Чоп через халатність лікаря-гинеколога нещодавно ледь не померла молода ромська жінка (Едіта Дьордвіна Балог). При її виписці з лікарні сфальсифіковано причини і наслідки трагічного випадку.

Широкий резонанс спричинила серед громадськості розправа над ромською см'єю у с.Мала Коханівка Кременчуцького району Полтавської області. За відмову поширювати наркотики бандити спочатку побили гр.Федорченка, а потім підпалили його хату з живими дітьми. Один із виконавців злочину О.Назаренко недовів після суду був виправданий і відпущений на волю. Більшість причетних до умисного вбивства ромів так і не виявлено слідством, що тривало кілька років.

Як свідчить моніторинг, у пресі зберігається упереджений підхід до ромів (при висвітленні негативних фактів підкреслюється їхня національна належність), чим створюється відповідний стереотип, формується вороже ставлення до них з боку іншого населення. Така тенденція має, зокрема, місце в газетах "РІО" (м.Ужгород), "Програма плюс" (м.Кременчук), "Кур'єр" (м.Вінниця), "Зеркало неділи" (м.Київ) та ін. Видання, однак, не отримують належної правової оцінки та регулювання. Члени ромських громад часто виявляються об'єктами

профілактичних заходів міліції, гіпотетичних звинувачень у правопорушеннях, несправедливих образ, утисків, антигуманих методів слідства, включаючи тортури.

Наведені приклади викликають обурення ромських громадських організацій, висвітлюються в міждержавних документах (наприклад, у річній доповіді держдепартаменту США від 28 лютого ц.р.) як підтвердження дискримінації громадян України за етнічною ознакою, живлять серед населення настрої ксенофобії та расової нетерпимості.

Враховуючи суспільну небезпеку подібних фактів порушення громадянських прав ромів, пропоную, шановні Юрію Віталійовичу і Святославе Михайловичу, вжити необхідних заходів до підвищення відповідальності органів МВС і прокуратури за дотриманням їхніми працівниками функціональних обов'язків і службової етики в роботі з представниками цієї етнічнонаціональної спільноти, неухильним виконанням посадовими особами чинного законодавства і міжнародних зобов'язань України.

З повагою,
народний депутат України
Іван Мигович

На світліні: народний депутат України І.Мигович та президент Всеукраїнської правозахисної ромської асоціації "Чачіпе" ("Правдивий захист") А.Адам.

ГАЗЕТА ВИСТУПИЛА. ЩО ЗРОБЛЕНО?

Винні до відповідальності все ще не притягнуті Дошале ко пучіпе са інке най бешаде

У Високопільському районі Херсонської області у квітні 2003 року за фактом убивства громадянина І.Я. Диконенка і помилкового обвинувачення в зберіганні наркотиків засобів батька вбитого М.Я.Диконенка, за посередництвом товариства ромів, була підготовлена скарга на ім'я Генерального прокурора України.

У скарзі йшлося про порушення конституційних норм (статті 29, 30 Конституції України), які гарантують недоторканість осо-

би та її життя, а також норм кримінально-процесуального права працівниками райвідділу ОВС Високопільського району Херсонської області. Крім цього, у діях посадових осіб присутні ознаки злочинів, передбачених статтями 115, 146, 364, 372, 373 Кримінального Кодексу України, статтями 4, 9 Закону України "Про оперативну розшукову діяльність" (№ 2135- XII від 18.2.1992). Наразі скарга перебуває на розгляді в Генеральній прокуратурі України.

У лютому 2005 року моніторингом разом із юристом ще раз були опитані родичі потерпілих, свідки пригоди, уточнено, на якій стадії перебувають справа й скарга по справі. Внаслідок цих дій стало відомо, що ніякого руху у розгляді скарги Генеральною прокуратурою не здійснюється. Відповіді на звернення родичів потерпілих немає. Винні співробітники міліції до відповідальності не притягнуті.

Херсонське міське товариство циган

НАМ ВІДПОВІДАЮТЬ

ЗАРПЛАТУ ВИПЛАЧЕНО, ТА ЧИ ЦЕ НЕ ПОВТОРИТЬСЯ?

БУВТЯКЕ ЛОВЕ АВРІ ПОТІНДЕ, АЙ ЧІ АВЛА КОДО ПАЛПАЛЕ?

23 лютого нинішнього року в нашій газеті був опублікований матеріал "Доки затримуватиметься моя зарплата, або Невже нас примусять бастувати?" Автор замітки Золтан Етвеш із Ужгорода Закарпатської області повідомив редакцію (а відтак і читачам), що двірники, які працюють у житлово-експлуатаційному ремонтному управлінні №3 м.Ужгорода, два місяці не отримували зарплатну плату. Виплату весь час затримували, обіцяли то аванс, то виплатити повністю гроші, та всі обіцянки директора ЖРЕПу №3 пана Чичерського залишилися "цяцянками" (як за відомим прислів'ям).

Золтан Етвеш звернувся також у нашу правозахисну організацію, щоб вона допомогла людям одержати свої чесно зароблені гроші.

Днями в редакцію "Романія Яг" надійшла відповідь від заступника начальника управління житлово-комунального господарства Закарпатської області держадміністрації А.О.Куруца: "Викладені факти мали місце. За повідомленням ЖРЕПу №3 м.Ужгорода (лист від 18.03.05 № 72), причиною затримки виплати зарплати по ЖРЕПу №3 в цілому та дільниці давринок, зокрема, була дуже низька проплата мешканцями квартирної плати в січні 2005 року.

На сьогодні заборгованість по зарплатній платі ліквідовано. Керівництво ЖРЕПу №3 вказано на недопустимість подібних фактів у майбутньому та персональну відповідальність керівника з цих питань.

А.О.Куруц,
заступник начальника
управління"

ВЧИМОСЯ ЗАХИЩАТИ СВОЇ ПРАВА

СІТОВАС ТЕ МАРАС АМЕН ПАЛО ЧАЧІПЕ

4-5 квітня у Києві відбувся семінар "Механізми захисту прав людини та моніторинг дотримання прав ромів". Семінар проводився Європейським центром зі захисту прав ромів (ERRC) разом із правозахисним центром Закарпатського культурно-просвітнього товариства "Романія Яг" у рамках проекту, фінансованого Європейським Союзом та фондом "Відродження".

Учасників семінару ознайомили з навиками захисту прав людини - прав ромів. Проведено кілька групових занять: "Знати свої права і боротися за них"; "Дискримінація, расизм: правозахисний підхід"; "Захист прав людини у міжнародних структурах". Семінар проводили представники ERRC Іштван Феньвеші, Тоні Ташев, Леонід Райхман.

Основна тема семінару - навчати його учасників, як про-

водити моніторинг ситуації з правами ромів як невід'ємної частини проекту "Захист прав ромів в Україні, забезпечення доступу до правосуддя".

Розглядалися ситуації з дотримання прав ромів у 15 регіонах України, які брали участь у цьому семінарі. Про проведення подібних моніторингових у Росії розповів співробітник ERRC Павло Лиманський. Він продемонстрував кілька документальних відеозаписів, де були зафіксовані порушення прав ромів у Краснодарському краї Російської Федерації.

Подібні семінари, які проводяться уже не вперше в Україні, навчають ромів різнотипним знавам і методам захисту своїх прав.

Вл. інф.
На світліні: Іван Михайленко (м.Переслав-Хмельницький), Іван Бамбула (м.Сніжне Донецької обл.)

Садисти у міліцейських мундирах

Садисти анде міліцейські гада

"Настав час спорудити в Україні меморіал пам'яті жертв катувань", під таким заголовком був опублікований матеріал в Інформаційному бюлетені Харківської правозахисної групи "Права людини" (№ 8, за березень 2005 р.).

Ця стаття була присвячена роковинам загибелі від рук УБОЗівця УМВС Полтавської області 30-річного чернігівчанина Володимира Цісельського.

Сам факт застосування незаконних засобів ведення слідства та дізнання, нарешті, стає відомим для широкого загалу.

Газета "Романія" неодноразово писала про факти жорстокого поводження працівників міліції стосовно лідера громадської організації "Романо Дром" Олександра Бузни ("Романія" за 20 серпня 2002 р., 12 березня 2003 р.). Тоді Олександру Миколайовичу були завдані тілесні ушкодження середнього ступеня тяжкості, які спричинили тривалий розлад здоров'я.

Проте ніхто з тих, хто знущався, не був покараний і у порушенні кримінальної справи стосовно співробітників міліції, які перевищили свої повноваження, було відмовлено.

9 березня ц.р. у нашій газеті був опублікований відкритий лист начальнику УМВС України в Закарпатській області підполковнику міліції Ю.В.Рахівському (копія була вправлена міністру внутрішніх справ України Юрію Луценку та Уповноваженій Верховної Ради з прав людини Ніні Карпачовій).

У листі йшлося про застосування

тортур працівниками ужгородської міліції до молодого рома М.М.Балога. Внаслідок жорстоких побиттів двома співробітниками правоохоронних органів хлопець змушений був пройти амбулаторне лікування, оскільки від отриманих травм не міг ходити на роботу.

Потерпілий М.М.Балог звернувся у правозахисний центр "Романія Яг", де були зафіксовані наслідки побиттів та вид катувань, які застосовувалися щодо нього.

Подаємо ще раз світліни, надруковані минулого разу в нашій газеті.

Цитуємо також відповідь, яка надійшла безпосередньо М.Балогу із прокуратури м.Ужгорода за підписом прокурора, юриста 1-го класу В.Черничка (без змін):

"Вашу заяву щодо застосування фізичного тиску працівниками Ужгородського МВ УМВС Курцюм С.Ф., Пальком Р.І. та з інших питань прокуратурою міста розглянуто.

За наслідками перевірки у порушенні кримінальної справи стосовно вказаних службових осіб Ужгородського МВ УМВС відмовлено на підставі п.2 ст.6 КПК України.

Відповідно до ст. 99-1, 231-6 КПК України постанову про відмову у порушенні кримінальної справи Ви можете оскаржити у встановленому порядку ви-

логом, принижували, умисне заподіявали йому сильний фізичний біль і моральні страждання. Це - С.Ф.Курцюм та Р.І.Палько, хоча прізвищ цих осіб ми не знали, тому і не вказували у публікації.

Як ми зрозуміли з відповіді лана Черничка, стосовно цих двох працівників міліції було проведено службове розслідування, яке, на наше велике здивування, не виявило ознак перевищення службових повноважень! Що ж тоді це було?!

Спеціально для юриста 1-го класу В.Черничка цитуємо витяг зі статті 1 (1) "Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання (1984р.)", де визначається поняття катування, виходячи з норм міжнародного права.

"Катування означає будь-яку дію, якою будь-які особи навмисно заподіяють біль чи страждання, фізичне або моральне, щоб отримати від неї або третьої особи свідчення або зізнання, покарати її за дію, яке здійснила вона чи третя особа або у здійсненні якої вона підозрюється, а також залякати або змусити її або третю особу, або з будь-якої причини, заснованої на дискримінації будь-якого характеру, коли такі біль чи страждання вчиняються державною посадовою особою чи іншою особою, котра виступає як офіційна, чи за їхнім підбурюванням, чи з їхнього відома або мовчазної згоди. В це визначення не входить біль чи страждання, які виникають лише внаслідок законних санкцій, що невіддільні від цих санкцій або що спричиняються ними випадково".

Таким чином, на наше глибоке переконання, органами прокуратури було не повністю з'ясовано всі обставини справи. Сам розгляд заяви потерпілого М.Балога носив явно упереджений та не об'єктивний характер. Хоча б тільки тому, що в результаті перевірки працівники міліції допитані були досить "формально".

Наша газета слідкує за перебігом справи. Сподіваємося, що, врешті-решт, правда переможе, і винні понесуть належне покарання за перевищення своїх повноважень.

Юридичний відділ
"Романія Яг"

щестоящому прокурору або до суду".

Завдяки цій відповіді, ми, нарешті, дізналися прізвища правоохоронців, які знущалися над М.Б.

ВИРОК БУДЕ ПЕРЕВІРЕНИЙ

ВИРОК АВЛА ПРЕДИКГЛО

Редакція отримала відповідь на своє звернення в Генеральну прокуратуру України щодо перевірки фактів, наведених у статті "Чи з'ясує українська Фемида, чому загинули ромські діти?", опублікованій у нашій газеті 9 лютого 2005 р.

Щоправда, відповідь надійшла не з Генеральної прокуратури, а від заступника прокурора Полтавської області, старшого радника юстиції О.В.Антілогова, який

повідомляє (цитуюмо без змін): "... на вирок Кременецького районного суду Полтавської області від 21.01.2005 року, за яким Назаренко О.Б., засуджений за ст. 194 ч.2 КК України до 5 років позбавлення волі і на підставі ст. 75 КК України звільнений від відбування покарання з іспитовим строком тривалістю два роки, державним обвинувачем по справі внесено апеляційне подання, в якому ста-

виться питання про скасування вказаного вироку в зв'язку з невідповідністю призначеного судом покарання ступеня тяжкості злочину та особи засудженого. Прокуратурою області апеляція державного обвинувача по справі буде підтримана.

Справа знаходиться на розгляді в апеляційному суді Полтавської області, де буде перевірено законність і обґрунтованість вироку Кременецького районного суду і прийняте відповідне рішення".

Вл. інф.

КОМІТЕТСЬКІ СЛУХАННЯ

ромів в Україні. Така програма повинна відповідати плану дій ОБСЄ з проблем ромів та сітні 2003 року;

- прийняти всеосяжне законодавство з боротьби з дискримінацією відповідно до загальної політичної рекомендації № 7 Європейської Комісії Ради Європи проти расизму і нетерпимості;
- вести спеціальні закони, що визнають злочини акти расизму і виступу на расовому ґрунті державних чиновників, відповідно до зобов'язань України, що випливають з Міжнародного пакту про цивільні й політичні права

Підсумок пропозицій, висловлених ERRC щодо забезпечення прав ромів України

Усвідомлення проблем - це перший крок до вирішення проблем. Чим раніше держава почне серйозно займатися цими проблемами, тим менше головної болю буде вона мати в майбутньому. Тим простіше буде вступити в Євросоюз, тому що на питання: "А що ви робите для вирішення ваших проблем з ромами?", яке обов'язково поставлять на переговорах перед вступом - як і всім тим урядам країн, що рік назад вступили в ЄС, - ви зможете відповісти: "Ми ідентифікували головні проблеми, включаючи часті порушення прав ромів, їхнє соціальне виключення, маргіналізацію, і т.д., з якими ми боремося з допомогою таких-то заходів та програм". Расизм, ксенофобія й упередженість щодо визначених груп людей, що часто називають уразливими, - це явища, які, на жаль, властиві будь-якому суспільству. Тому заперечення присутності расизму і ксенофобії на рівні уряду пояснюється або тим, що така інформація не доходить до уряду, або тим, що уряд не бажає займатися цією проблемою.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Європейський центр з прав ромів рекомендує владі України як на центральному, так і на регіональних рівнях, ужити таких заходів і почати такі політичні кроки залежно від сфери компетенції:

- засудити расову дискримінацію і порушення прав людини на найвищому політичному рівні й зобов'язатися підтримувати права людини і верховенство закону;
- розробити всеосяжну державну програму поліпшення становища з дотриманням прав

(статті 2, 20 і 26) і Міжнародної конвенції про ліквідацію усіх форм расової дискримінації (статті 2 (1) (а), 2 (1) (d) і 4 (с));

- забезпечити виконання рекомендацій комітету з ліквідації усіх форм расової дискримінації ООН шляхом розроблення всеосяжних програм і створення механізмів для контролю над виконанням цих рекомендацій;
- проводити систематичний моніторинг доступу ромів, як і інших національних меншин, до правосуддя, соціальних та економічних прав;
- проводити всебічний тренінг з прав людини й антирасизму для працівників державної і місцевих адміністрацій, працівників органів міліції та судової системи;
- виконувати на практиці заборону на одержання показань свідків примусовим шляхом; забезпечити, щоб докази, отримані з допомогою катувань і жорстокого поводження, не бралися до уваги ні за яких судових розглядів;
- вчасно і неупереджено розслідувати випадки насильства і жорстокого поводження щодо ромів з боку правоохоронних органів і карати винних у таких злочинах з усією суворістю закону;

- забезпечити ромам, потерпілим від катувань і жорстокого поводження, відшкодування шкоди, включаючи виплату компенсацій, надання медичного обслуговування та послуг з реабілітації.

- розробити всеосяжну державну програму поліпшення становища з дотриманням прав

- розробити всеосяжну державну програму поліпшення становища з дотриманням прав

- розробити всеосяжну державну програму поліпшення становища з дотриманням прав

- розробити всеосяжну державну програму поліпшення становища з дотриманням прав

Іштван Феньеші, координатор Європейського центру захисту прав ромів (ERRC, м.Будапешт) за проектом "Захист прав ромів в Україні та забезпечення доступу до правосуддя"

Дискримінація школярів

Батьки 86 ромських сімей у Словенії не відпускають своїх дітей у школу на знак протесту проти спроби сегрегації ромських школярів від етнічних словенських дітей. Бойкот розпочався 4 квітня в місті Ново Место. Сам скандал розгорівся ще місяць тому, коли батьки неромських дітей поскаржилися на те, що учні-ромі, начебто, порушують порядок у школі і є хуліганями та задираками.

Після того, як консенсусу двох сторін не вдалося досягти, Міністерство освіти запропонувало ромських школярів відмежувати від інших учнів. Близько

400 словенських батьків підписали звернення-прохання про "розпорощення" ромських дітей по різних школах міста. Офіційно ромський представник Зоран Таск відкинув ідею сегрегації, назвавши її приниженням та порушенням прав ромських дітей на освіту. З двомільйонного населення Словенії роми складають близько одного відсотка, а нарівні з представниками інших національностей, мають право на рівний доступ до забезпечення основних прав людини - освіти.

ERRC

ЗБЕРЕГТИ ПАМ'ЯТЬ ПРО МИНУЛЕ І ПІДТРИМАТИ ТИХ, ХТО ЖИВЕ

ФІРАСАДЯМ О СЕРІПЕ ПАЛО ПГУРАПІПЕ АЙ ВАЗДАС КОДОЛЕН, КОН ДЖІВЕЛ

"Страта" вивисився не юристами, а біологами, які, "вивчивши" справу, незмінно доходили висновку: даний "екземпляр" не тільки не представляє цінності для суспільства, а і небезпечний для нього.

Сьогодні тема Голокосту вивчається в усьому світі, і це знання, безперечно, допоможе не тільки зрозуміти минуле, зберегти пам'ять про нього, а і запобігти будь-яким проявам расизму і дискримінації в майбутньому. Проте дослідники Голокосту чомусь забувають про те, що він торкнувся ромів так само, як і інших народів. На жаль, коли говорять про жахи Другої світової війни і коли віддають шану загиблим, про ромів навіть не згадують, начебто мільйони їх не лежать у могилах: розстріляними, задушеними газом, замореними голодом у концтаборах. Чи досить цього для того, щоб вважати ромів жертвами Голокосту нарівні з іншими?

В Антропологічному інституті Тюбінгенського університету зберігається картотека з даними 20 тисяч замордованих ромів: шістнадцятиметрові стелажі, заставлені папками з даними обмірвань, фотографіями, відбитками рук і ніг, з переліком близьких і далеких родичів. Вердикт

лишилися непом'яченою світом, можливість гідно увіковічнити пам'ять загиблих ромів майже упущена. На жаль, в Україні немає ні наукових сил, ні організаційних структур, ні коштів на те, щоб хоча б оцінити масштаби фашистських злочинів. Уже через дві десятиліття зменшене число загиблих ромів буде фігурувати в літературі як остаточні висновки історичної науки.

Не оминула зла наруга над євреями й ромами і наш країн. Наявні документи за 1939-1944 рр. свідчать, як крок за кроком видавалися антигуманні, антилюдські закони, укази, постанови про знищення людей. Спочатку ресетрція за місцем проживання, потім створення гетто, примусова праця у концтаборах та знищення у газових камерах смерті.

У 60-ті роки були широко висвітлені злочини нацистів у Бабиному Яру в м. Києві, де поряд з тисячами євреїв були знищені й тисячі ромів.

Уряд Німеччини офіційно визнав жертвами Голокосту ромів. Відповідно до "Угоди в справі про майно жертв Голокосту", ними вважаються будь-яка особа чи будь-яка група осіб, що піддавалися або були об'єктами переслідувань з боку нацистського режиму через те, що вони були чи вважалися євреями, ромами, Свідками Іговви, особами з психічними чи фізичними недоліками чи інвалідами.

В Україні перша спроба підра-

хунку жертв Голокосту була здійснена у 1999 - 2000 роках швейцарським фондом з допомогою українського фонду "Взаєморозуміння та примирення". Була об'явлена виплата компенсацій у розмірі 1000 американських доларів у 2 етапи (\$400 і \$600). Але лише незначна частина ромів, жертв Голокосту, отримала компенсацію у розмірі 400 доларів, а другу частину компенсації, у сумі 600 доларів, не було отримано. З кінця 2002 року і по 2005 рік здійснюється гуманітарна допомога. Ця стала можливою завдяки Міжнародній Організації Міграції. Проте не всі ромів - жертви Голокосту - її отримують. За кілька місяців ця програма, яка навіть не охопила всю Україну, закінчується, і чимало жертв Голокосту залишаються без підтримки як з боку влади, так і з боку будь-яких міжнародних організацій.

Наразі понад 70 відсотків ромів-жертв Голокосту мають мізерну соціальну пенсію у розмірі 38-42 гривні. Чи можлива допомога з боку нашої нової влади, щоб підвищити їм ці пенсії та прив'язати цих людей до статусу учасників війни? Бо за ті пенсії, які вони отримують, прожити не можливо.

Хочу сказати і про інше. Побудова громадянського суспільства не можлива без формування у молоді поваги до людей різних національностей, різних релігійних конфесій, без виховання їх у душі міжнетичної толерантності. Найпер-

ше це стосується школярів. А тому вважаю, що підготовка навчання і виховання молоді, яка житиме в нових соціально-економічних умовах нової України, потребує і нового підходу у викладанні ряду предметів, особливо історії періоду Другої світової війни. Дуже слушно було би ввести питання Голокосту у підручники з історії.

Маю ще кілька пропозицій:
- уряду України необхідно лобювати перед німецьким Фондом "Пам'ять. Відповідальність. Майбутнє" повторний перегляд питання про виплату ромам грошової компенсації;

- офіційно визнати ромів жертвами Голокосту нарівні до відповідних груп, що постраждали у роки війни;

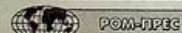
- встановити пам'ятні знаки на місцях масових знищень ромів;

- встановити для ромів категорію "Жертви Голокосту";

- державним виконавчим структурам домогтися надання соціальної допомоги та встановлення пільг жертвам Голокосту.

Тим, хто пережив важкі випробування, зараз далеко за 60. Ці літні люди, що мають великий життєвий досвід, перенесли знущання і наруги, але залишилися з вірою про перемогу над злом. Віримо й ми, що справедливість переможе.

Микола Юрченко,
голова молодіжного, історичного і культурно-просвітнього товариства "Терніпе", м. Львів

ROM-PRÉS

Фільм пам'яті жертв Голокосту

ФІЛЬМО СЕРІПЕ МУДАРІПЕ ПАЛО ПОРАІМОС

Соціально-культурна ромська організація у Румунії представила до Міжнародного дня ромів документальний фільм "Відбитки історії", присвячений пам'яті жертв Голокосту. Фільм вийшов на екран завдяки підтримці німецького фонду "Пам'ять. Відповідальність. Майбутнє". Автори стрічки наголошують на тому, що історія завжди писалася кров'ю. І та невинно пролита кров наших попередників, зобов'язує нас до правдивого висвітлення подій, які відбувалися протягом століть. І зовсім неважливо, були це героїчні чи ганебні факти, наш обов'язок оспівати або викрити ту чи іншу історичну подію для того, щоб у майбутньому не допустити жахливих помилок, які ведуть до переслідування, знищення та нещасного страждання сотень тисяч невинних людей.

З наміром донести цю ідею до глядачів автори змалювали у своєму фільмі ще одну достовірну сторінку історії, яка складається з невідомих, а точніше, прихованих фактів. Шокуючі свідчення представників ромського населення, яким вдалося пережити страшні дії Голокосту, змушують задуматися над глибиною людської жорстокості та звірства. Біль, горе та страждання ромів, які стали жертвами Голокосту, доносяться з екрана до глядача. Історія та імена тих, хто загинув через нещасливу жорстокість румунських солдатів, задані з невимовним болем в очах живих свідків тих подій.

ПРАВА РОМІВ - ЦЕ ПРАВА ЛЮДИНИ

ЧАЧІПЕ РОМЕНГЕРО - КАДО ЧАЧІПЕ МАНУШЕНГЕРО

(Продовження. Початок у "Романі Яг" за 6 квітня)

Зобов'язання держави

Держави мають певні зобов'язання щодо реалізації основних прав людини. Ці зобов'язання полягають не лише у моральній, а і в юридичній відповідальності держави. Права людини є законними вимогами, що виконуються однаковою мірою всіма людьми. Навіть коли недержавні суб'єкти здійснюють порушення, уряди несуть відповідальність за захист і надання гарантій реалізації прав людини як законний обов'язок стосовно суб'єкта права. Крім положень національних конституцій, що зберігають права індивідуального суб'єкта, а також гарантують відповідальність урядів, норми і принципи прав людини, викладені в міжнародних договорах з прав людини й інших нормативних документах. Ті активісти, ціль роботи яких полягає в забезпеченні підтримки урядами цих зобов'язань, а також у гарантуванні того, що люди поінформовані про них, використовують правовий підхід. Закони дають правам людини моральне право на юридичну чинність. Одне з достоїнств правового підходу полягає в існуванні довірчих механізмів, що забезпечують засоби захисту проти порушень прав людини. Фізичні особи можуть звернутися в суд у тих випадках, якщо вони вважають, що їхні права були порушені.

Продовжуємо вибрано друкувати посібник для ромських активістів "Знати свої права і боротися за них", виданий Європейським центром з прав ромів (ERRC).

Також існують органи, що здійснюють моніторинг. Іх мета - задіяти уряди у вирішенні питань, пов'язаних із правами людини, а також спонукати їх до проведення політики, заснованої на принципах прав людини.

Національні інструменти

Проблеми прав людини та їхній захист починаються на місцевому рівні. Як ми вже з'ясували в попередній главі, держава несе відповідальність за реалізацію стандартів прав людини тих, хто проживає в її межах. Це містить у собі як позитивні обов'язки, так і негативні волі.

Дві держави не є ідентичними щодо власних законів, процедур і реалізації прав людини, навіть якщо кожна з них несе відповідальність за забезпечення гарантій поваги основних прав і забезпечення правосуддя у разі їхнього порушення. Таким чином, у рамках даного посібника неможливо докладно описати, як реалізуються і захищаються права людини в кожній державі, де ERRC проводить свою діяльність. Але водночас це є невід'ємною частиною правозахисної роботи. Будучи активістом, важливо знати національний правопорядок вашої країни, тому вам необхідно вивчити:

• конституцію;

• яким чином закони (законодавчі акти) приймаються парламентом;

• яким чином органи виконавчої влади видають законодавчі акти (наприклад, укази президента, резолюції, обов'язкові до виконання);

• що собою представляє судова ієрархія; як працює законодавча система.

Найчастіше список правових інструментів, якими активісти мають користуватися, на цьому етапі закінчується. Коли ви займаєтеся правозахисною діяльністю або якою-небудь проблемою, від вас вимагаються знання відповідних законів, інституціональних законодавчих актів і положень. Приміром, при розслідуванні справ, пов'язаних із порушеннями з боку державних суб'єктів, важливо знати, які положення регулюють дії місцевої поліції і які права фізичні особи мають відповідно до національного законодавства щодо поліції. Також корисно знати, як організоване місцеве керування, політика і регламент їхньої діяльності.

У своїй роботі на місцевому і національному рівнях необхідно враховувати міжнародне право. У багатьох державах є конституційні положення, які обумовлюють те, що норми міжнародного права, ратифіковані державою, повинні застосовуватися безпе-

редньо. Приклад тому Республіка Словаччина, у конституції якої говориться:

"Міжнародні договори про права людини й основні волі, міжнародні договори, для здійснення яких не потрібно закону, і міжнародні договори, для здійснення яких не потрібно закону, і міжнародні договори, що прямо об'єднують права або обов'язки фізичних або юридичних осіб і які були ратифіковані й обнародовані в порядку, визначеному законом, мають пріоритет перед законом". (Стаття 7(5)).

Включення подібного положення, однак, не означає, що права, позначені в міжнародних документах, автоматично "реалізуються" на практиці державами. Про політику держави варто судити за фактами здійснення ними захисту прав людини, при цьому не обмежуючись правовими або інституціональними рамками. Ось ті важливі питання, які необхідно з'ясувати, що з цього випливають:

• Чи живе ваша держава відповідно до своїх міжнародних зобов'язань?

• Яке соціальне становище ромів, що проживають у вашій державі?

• Чи стикаються визначені групи меншин з порушеннями їхніх прав?

• Чи розробила ваша держава антидискримінаційне законодавство, наскільки воно ефективне? (Далі буде).

ДО РІЧНИЦІ ТРАГЕДІЇ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС

СПОГАДИ: ОДНА НІЧ У ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ ЗОНІ

СЕРІПЕ: ЕКГ РАТІ АНДЕ ЧОРНОБИЛЬСЬКО ЗОНА

Навесі 1989 року за три кілометри від Чорнобильської АЕС у с.Новошепелич на запусктілі фермі з'явилися працівники новоствореного Центру радіобіології і рекультиваци НВО "Прип'ять". Розпочинався новий етап ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС - етап відновлення потерпілої від цієї катастрофи природи.

Ферма у Новошепеличах була таємницею № 1 Української РСР - тут проводилися дослідження та випробування препаратів від променевої хвороби. Усі наукові розробки були власністю УРСР. Мені довелося працювати на цій фермі і бути учасником і свідком усіх подій, що відбувалися. Нерідко ми відбивали атаки журналістів, вчених і посадовців, яким кортіло сфотографуватися на загдку поряд із нашими улюбленицями - свійськими та дикими тваринами. Найзнаменитішими й найвідомішими вченому світу серед наших тварин були білі Уран і вовки Серебряничок, Євочка та Синій Хлопчик. Уран народився в день аварії. Зайти до його вольєра на своїй вахтовій зміні міг лише я. До інших Уранчик ставився чомусь недоброчинливо. На фермі були й три корови - Бета, Гамма, Альфа, свиня Хавроня, отара овець, безпритульний пес, якому мародери відрізали вуха і хвіст і якого ми взяли до себе. Постійно прибігала кішка, щоб ласувати молоком, яке давали корови. Всі телята від Урана народжувалися здоровими - то була перша ознака, що ми мали справу з правильними ліками, які вироблялися в лабораторії Центру в м.Прип'ять.

Що таке Чорнобильська зона сьогодні? 12 квітня українські парламентарії обговорювали, як комплексно вирішуватися питання подолання наслідків Чорнобильської катастрофи.

Пропонуємо читачам нотатки Олексія Данілікіна, до речі, останнього, хто отримав відзнаку СРСР як учасник ліквідації наслідків Чорнобильської АЕС.

Неодноразові провокації проти співробітників ферми з боку мародерів викликали спеціальні дії міліції. Однієї ночі була підірвана вибухівкою бетонна огорожа, за якою влітку перебував Уран. Він утік у ліс. Вранці керівництво вирішувало, що робити: прочисувати ліси і його пристрелити, щоб не зміг заповідати людям лиха, чи підняти у повітря вертольоти, щоб його знайти і також знищити.

Зрозуміло, всі ми, працівники ферми, були проти цих планів. Уран, крім того, що був унікальним підслідним, був, у першу чергу, нашим вихованцем і улюбленцем усіх ліквідаторів. На нараді я попросив почекаати три дні і дати йому оговатися від стресу. До моєї думки, що він повернеться, прислухалися. І ось третього дня вранці через ворота ферми пройшов Уран, зупинився і голосно заревів. А потім зайшов у приміщення з коровами і телятами, до овець. Підійшов і до вовків, що прибігли з лісу і стояли посеред двору. Вовки оточили його і тихо завили. Як потім стало відомо, недалеко від місця в лісі, де ховався Уран, уночі вовки його охороняли.

Тоді у Чорнобильській зоні залишилося обмаль тварин. Мародери не тільки грабували покинуті села і квартири у Прип'яті, а і виби-

вали звірів і худобу, щоб мати дари м'ясо і хутро. Відпущені тварини знали всі ліквідатори в 10 км зони ЧАЕС. Усі вони мали свою кличку. Так, лисичку-огнівку з дуже пишним червоним хвостом за її постійну появу перед автобусами прозвали двома прівиськами - Модницею і Схидою (за те, що східно не давала розглядати свою красу!). Її, а також лиса та їхніх трох лисенят ховав у своєму сараї від мародерів один із наших сергів - житель села дід Микола.

Дикий кабан був прозваний Нахабу за те, що непомітно йшов лисом за працівниками ферми і, влучивши момент, проскакавав через відчинені ворота. Коли ми одного зимового ранку у вольєрі Хавроні побачили смугастих поросятко і Нахабу, то зрозуміли, що природа в Чорнобильській зоні саморятуються. Ми залишили їх на фермі, доки поросята зміцніють. Крім них, була ще сім'я лосів з лосенятком, пара зайців і пара глухарів.

19 лютого 1990 року був найважчим днем у моєму житті і житті всієї зони. Вночі відбулося кілька збройних нападів на ферму і лабораторію. Найбільше постраждалі від рук мерзотників глухарі, Уран і вовки. До речі, було кілька спроб знищити і мене. Загин міліції влаштував на фермі заступку. Всі

злочинці були заарештовані. Я та лаборант, який приїхав із Прип'яті, рятували поранених глухарів, які від болю не змовкали кілька годин. На ферму птахи тягнулися зі свого озера, знали, що єдине місце, де їм допоможеють, - це ферма. Ми їх урятували, а влітку вже бачили з пташенятами.

Найбільше нас обурювало досягання на сріблястих вовків. Їхню маму, яка прийшла у чорнобильський ліс, мародери вбили і ще з теплої здерли шкуру. Маленькі цуценята від страху забіглися під ялинку з широкими лапами. І лише завдяки скигленню їх змогли знайти наші люди. У кожного було своє прівисько, і кожен із вовків мав свого опікуна. Жили вони влітку під ялинкою, а взимку прибігали до нас в одну з вільних будівель. Моїми улюбленицями були всі ці благородні тварини, але найбільше я спілкувався з двома - Серебряничком і Дівчиною, до якої всі ставилися дуже бережно.

КОЧОВІ ТЕАТРИ ЗБИРАЮТЬ ДРУЗІВ

ВАНДРУЛИМЕ ТЕАТРИ КІДЕН ЛЕ АМАЛЕН

Пошуки нових видів альтернативних театрів Європи, наближення театрів до сільського глядача, особливі діти, є актуальною проблемою не тільки у Європі, а й в Україні. А дитячі вистави ромською мовою безпосередньо у ромських таборах - безпрецедентні випадки. Донести до дитини радість спілкування, зачарувати грою акторів і займається "Дитячий дорожній театр", заснований словацьким професійним актором державного драмтеатру Яном Карасом у 1999 році.

Як зауважив координатор проекту Богуміл Вопршалець, приходять на дитячі вистави не тільки діти, а й дорослі. Останнім п'єси подобаються більше, ніж маленьким. Вистави, в основному, поставлені за мотивами народних казок і чеських та словацьких письменників. Це такі, як "Зачарований млин", "Миша у коморі", а казка "Кіт та Собака" поставлена за мотивами твору Карела Чапека. П'єсу "Мелало і Смерть" ромської письменниці Елени Лацкової виконують ромською мовою. Це традиційна класична казка, яку ромські діти у Словаччині знають замалеку.

Актори театру, яких усього дванадцять, гастролюють зі своїми казковими п'єсами у різних кутках Словаччини. І не тільки. Нещодавно почав діяти ще один проект, який профінансував Карпатський фонд Словаччини. Згідно з цим проектом, для ромських дітей п'єси будуть ви-

конуватися безкоштовно ромською мовою не тільки у Словаччині, а й в Україні та Польщі.

Коли ж в Україні, зокрема на Закарпатті, відбудуться вистави театру? - звертаюся до Богуміла Вопршалецька.

З цією метою я і приїхав в Ужгород, у товариство "Романі Яг", щоб запропонувати такі послуги і попросити допомоги й поради у голови товариства Аладара Адама. Домовилися, що нашу п'єсу "Мелало та Смерть" ромською мовою покажемо у кількох таборах і ромських школах області 4, 5 і 6 травня. А всього по Україні гастролюватимемо 10 днів.

Бажаємо великих творчих успіхів, натхнення і з нетерпінням чекатимемо вашого приїзду. Особливо на вас чекають ромські діти.

Валентина Ткаченко
На світлинці: координатор проектів Богуміл Вопршалець.

Ромські скрипалі Ніна та Ісаак Данченки є відомими естрадними артистами з Росії. Вони представляють професійний дует скрипалів, танцюристів та співаків, який спеціалізується на російській, угорській, румунській та американській музиці. Ніна походить з відомої династії ромських естрадних артистів.

ДУЕТ СКРИПАЛІВ

ВІДОМИЙ У СВІТІ

ДУЕТО ЛАВУТАРЕНГО
ПІНДЖАРДО АНДЕ ЛУМА

Вона закінчила Мінську музичну консерваторію. Ця тендітна ромка відразу захоплює аудиторію своєю унікальною чарівністю, чудовою грою на скрипці та неймовірним голосом. Ісаак закінчив ту ж консерваторію і є віртуозним скрипалем. До того ж, він ще й переможець Національного конкурсу молодих митців у Москві. Ніна та Ісаак працювали в Ризькій філармонії як провідні виконавці. Вони отримували захоплені відгуки та гучні овації під час своїх сольних виступів у Московському циганському театрі "Ромен". Цей ромський дует є відомим по всьому світу. Зі своїми програмами Ніна та Ісаак виступали на національному та міжнародному телебаченні. Серед їхніх виступів - численні концерти в Італії, Франції, Канаді, США, Німеччині та Угорщині. Найвідоміші пісні та кліпи дуету - це "Дорогий длинною", "Милая", "Чардаш", "Очи черные", "Pamella, Cheburella" та ін.

Співчуття

Колектива культурно-просвітнього товариства "Романі Яг" і редакції одноименної газети глибоко сумують у зв'язку з передчасною смертю на 58 році життя

Олександра Івановича
КАРАФЕТОВА,

президента Харківського обласного культурного центру "Аме рома", відомого артиста балету, вокаліста, інструменталіста, режисера, соціолога, художнього керівника Харківського ромського театру пісні й танцю "Очі чорні", і висловлюють співчуття рідним та близьким покойного.

Слово про товариша

Лав пало амал

20 лютого нинішнього року на 48 році життя раптово помер перший заступник президента ради циганського національного товариства "Ромен" Микола Вікторович Гуденко.

Уд, хто знав цю непересічну людину, поважали його за добру вдачу, за намагання допомогти, за сумлінне ставлення до своєї роботи. Роми знали його і любили.

Рада товариства "Ромен", в роботі якої він брав найактивнішу участь як перший заступник її президента, висловлює глибоке співчуття родині і близьким покойного.

Усі роми Донеччини сумують з приводу смерті Миколи Вікторовича Гуденка.

"Романі Яг" розділяє сум і біль від цієї втрати. Хай земля буде Вам пухом, шановний Микола Вікторовичу! Пам'ять про Вас та Ваші добрі справи не згасне.

"Циганські чари" - світ багатства "Романо драбаріпе" - лума ай барваліпе

Відомий в Україні поет і перекладач Григорій Латник уклад і видав унікальну збірку - "Циганські чари". Це - хрестоматія художніх творів для дітей та юнацтва, хоча укладач її скромно іменує просто "збіркою". Вийшла вона у київському видавництві "Етнос".

У своїй передмові до книги Григорій Латник пише, що почалася вона з його поетичної книжки "Легенди циганських кохавель", написаної за мотивами ромського фольклору. "Я побачив у тих оповідках легенди й поеми, для опрацювання яких мені має вистачити поетичної вправності. А до того ж, із малку залюблений у циганську пісню, я робив цю справу з насолодою, вклавши в неї всю душу".

Хрестоматія є досить різноманітною за жанрами і тематикою. Починається вона з витоків ромської літератури - усної народної творчості, ромського фольклору. Значний внесок зробив відомий ромознавець Іліє Мазоре, підготувавши до публікації мовою романі і переклавши українською дві великі казки - "Яблуня" та "Незнайко" (які у ромському варіанті друкуються тут за виданнями: Деметер П.С. Образці фольклора циган-келдерарей. - М: Наука, 1981). Письменником Іліє Мазоре, знавцем багатьох давніх і сучасних мов, підготовлено і перекладено також 12 пісень, частину приказок та жаргів. У цьому розділі є і шість пісень та частина прислів'їв, інтерпретованих українською Григорієм Латником.

Прикрасив цей розділ своїми обробками та перекладами на українську і наш прекрасний поет Михайло Козимиренко. Далі в збірці фольклор гармонійно переливається в антологію

"творів циганських авторів". Це - своєрідна книга в книзі. Відкривають її добірки поезій ромською мовою Ніко Сатжевічю та Лекси Мануша (Белугіна), на жаль, нині покійних. Є тут вірші Іліє Мазоре та Раїси Борисової-Нарбанчук. Михайло Козимиренко представлений у антології двома мовами - українською і ромською, оскільки ці вірші ним і написані (а не перекладені). Відомо ж, що Міха Козимиренко - поет двомовний.

До того ж у хрестоматії він виступає в окремому розділі і як гарний перекладач творів українських поетів на ромську, серед яких і класичні поезії Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Володимира Сосюри, Євгена Гребінки, а також поема Ліни Костенко "Циганська муза".

Завершує цю вельми цікаву хрестоматію ще одна книжка в книжці - збірка поета, перекладача і укладача "Циганських чар" Григорія Латника - "Рокований кохатись у піснях". Сюди увійшли вже згадувані "Легенди циганських кохавель", два цикли поезій - "Кибитка життя" та "Поезія на циганську тематику", а також підрозділ - "Такі пісні - лише в Ан-

Щоправда, сам укладач звертається до ромського читача з деякими застереженнями. Він пише: "Рч у тім, що з відомих історичних причин і досі ще нема усталеної циганської освіти, не написано граматик і не складено великих словників, не сформувався літературна мова. Цигани послуговуються діалектами й говірками, які втратили більшу частину питомої лексики, а до того ж зазнали значного впливу мов тих народів, серед яких вони живуть. Через це в добірках циганських авторів читач помітить не лише лексичні відмінності, а й навіть різне графічне оформлення однакових звуків. Тому я прошу ромський загал не бути надто суворим суддею".

Гадаю, все це не залежало від укладача. Чим серйозніше буде розвиватися ромська освіта, а з нею - й ромська література, а відтак і видання творів ромських авторів, тим швидше усі ці перешкоди будуть подолані.

Сама ж книга "Циганські чари" - прекрасна нагода познайомитися з ромським фольклором і ромською поезією, а також із українською поезією, перекладеною на ромську, усім, хто живе в Україні і цікавиться літературою взагалі.

Як сказано в одному з ромських прислів'їв, умічених в цій збірці: "Хто чого шукає, те й знаходить" - "Кон со родел, кно арахлем". Отже, прочитай цю книгу - і знайдеш у ній все багатство ромського світу.

Людмила Кудрявська

Ілона Клімова-Александр - доктор філософії міжнародних відносин, яка працює на кафедрі соціальних та політичних наук у Кембрідзькому університеті - в своїй книзі "Недержавні діачі в системі міжнародного права, управління та політиці" описує та аналізує спроби ромських активістів отримати голос у світовій політиці шляхом співробітництва з ООН.

Книга Ілони Клімової з Кембріджа Кеньва Ілони Клімової анда Кембріджо

Це наукове дослідження має на меті, по-перше, провести загальний огляд всесвітньої ромської діяльності з точки зору історії, політичних маніфестів та цілей. По-друге, визначити величину та зміст ромського голосу в світовій політиці та його вплив на рішення ООН. По-третє, книга аналізує вплив співробітництва з системою ООН на структуру та функціональність світової ромської активності.

У своїх дослідженнях Ілона Клімова базується на попередніх джерелах та статистичних даних. Її книга покликана привернути увагу науковців та спеціалістів міжнародних відносин, політологів та тих, хто має справу або цікавиться етнічними та расовими дослідженнями.

Уточнення

У минулому номері нашої газети сталася технічна помилка. Автором матеріалу "Пам'ятя усе ховає і не віддає" є Наталія Падуркис.

Ионастар

ШЭРО В

ИСУСО ДЖЯЛ ПОРДЭ, КУРИК МАНУША НА СГЛЕНА ТЭ АВЭ

21. Упалэ Исусо пхэнда лэнди: "Мэ джяв тумэндар тай авэна тэ родэ Ман, тай мэрна да тумэрэ бэзма."

22. Тунчи пхэнэнас Иудея: "Чи на умарэла Вов Еджино Пэ, коли пхэнэл: "Курик Мэ джяв, тумэ на сглэна тэ авэ?"

23. Вов пхэнда лэнди: "Тумэ - талал, а Мэ - упралундэр; тумэ кадэла люмляр, а Мэ на кадэла люмляр."

24. Мэ пхэндом тумэнди, со тумэ мэрна да тумэрэ бэзма; коли на патяна, со када Мэ исин."

25. Тунчи пхэнда Лэсти: "Ко Ту?" Тай пхэнэл лэнди Исусо: "Мэ Кодэва, Ко исин англал всавэрэ-

стар, сар Мэ і пхэнава с тумэнди.

26. Бут Мэндэ исин, со тэ пхэнэ пала тумэн тай тэ сундисарэ, нэ Кодэва, Ко бичхалда Ман, чачуно исин, тай со Мэ Лэстар шундом, кода пхэнэв люмлярти".

27. На полиле вонэ, со Вов пхэнэнас лэнди пала Дадэ.

28. Тунчи Исусо пхэнда лэнди: "Кала тумэ ваздана упрэ Чавэ Манушиканэ, тунчи удыхэна, со када Мэ, тай Еджино Пэстар Мэ нисо на терав, нэ сар сиклярда Ман Дад Мурэ, кади і дэдумав."

29. Кодэва, Ко бичхалда Ман, син Манцар, Дад на ачява Дав Еджино, колести, со Мэ тирав, сар Вов камэл".

30. Кала Вов када пхэнэнас, бут манушэн влатяне дэ Лэ.

Чачимо дэл воля манушэнди

31. Тунчи пхэнда Исусо Иудеенди, савэ влатяне дэ Лэ: "Кала тумэ авэна тэ рицарэ Мурэ лава дэ тумэн, тунчи тумэ чачимага Мурэ сиклярэ."

32. Тумэ уджэнэна чачимо, тай чачимо дэла тумэнди воля.

33. Пэ кадэва лав дэдумане Лэсти Иудея: "Амэ родо Авраамоххоро, тай никасти никала на сле рабонэцар. Сар кана Ту пхэнэна: "Авэла тумэнди воля?"

34. Тай пхэнэнас лэнди Исусо: "Чачимага чачимо пхэнэв тумэнди: кодэва, ко тирал бэзимо, исин рабо бэзтмаххоро."

35. Рабо на авэла дэ цэр всавири вряма, чавэ дэ цэр авэла всавири вряма.

36. Сар Чаво дэла тумэнди воля, тумэ чачимага пэ воля авэна.

37. Джянав, со тумэ родо Авраамоххоро, нэ родэн Ман тэ умарэ, важ колэ, со Мурэ лава на ачипелэ дэ тумэрэн илэн.

38. Мэ пхэнэв тумэнди, со дыкхлэм Мурэ Дадэстэ, тумэ тирэн со дыкхлэ тумэрэ дадэстэ".

39. Вонэ пхэнэв Лэсти: "Дад амаро - Авраамо". Исусо пхэнэл лэнди: "Тэ авэн тумэ чавэ Авраамоххэрэ, тунчи рындуля Авраамоххэрэ тирэнас."

40. А кана родэн тэ умарэ Ман, Манушэ, Саво пхэнда тумэнди чачимо, со шунда Дэвлэстар: Авраамо кади на тирэлэс."

41. Тумэ тирэн рындуля тумэрэ дадэххэрэ". Пэ кадэла лава пхэнэнас Лэсти: "Амэ на билад-

жявимастар бынэпэ, ехх амэндрэ Дад - Дэвэл".

42. Исусо пхэнэл лэнди: "Тэ авэл Дэвэл тумаро Дад, тунчи тумэ камэнас Ман, колести, со Мэ Дэвлэстар выджилем тай авилем. Мэ на Еджино Пэстар авилем, нэ Вов бичхалда Ман."

43. Сости тумэ на полэн Мури дума? Колести, со на камэн тэ ашунэ лава Мурэ."

44. Тумаро дад - бэнг, тай тумэ камэн тэ тирэ тумэрэ даджкири воля. Вов всаворо джовимо умарэс манушэн, тай на джовэлэс лав чачимо колести, со дэ лэ нэнай чачимо. Кала вов дэдумэл хохавимо, вов пэххэро пхэнэл колести, со вов хохавимири, тай дад хохавимаххоро."

45. Нэ сар Мэ чачимо пхэнэв, тумэ на патян Манди."

46. Ко тумэндрэ дошарэла Ман дэ хохавима? Нэ кала Мэ пхэнэв чачимо, сости на патян Манди?"

47. Манушэ, саво Дэвлэстар, шуэнлэ лава Дэвлэстарэ. Тумэ колести на шунэн, со тумэ на Дэвлэстар".

Переклад
Миколи Бурульчико
та Олени Марчук

Свэнто Бахталэ Лав

" - Наш отец Авраам, - вперто повторювали вони горде гасло патриотів, не розуміючи, про що йдеться. Постійно зростало їхнє роздратування.

- Коли б ви Авраамові діти були, то чинили б діла Авраамові. А тепер ось ви хочете вбити Мене, Чоловіка, що вам казав правду, яку Я чув від Бога. Цього Авраам не робив. Ви робите діла батька свого".

Олександр Мень, "Син людський",
Львів, Монастир монахів студійського уставу,
видавничий відділ "Свічадо", 1994 ст.123

Поради віг Раги Драбаріне катаре Рага

з 20 квітня по 3 травня

Овен - великі зусилля, яких ви докладаете останнім часом для вирішення проблем зі здоров'ям та благополуччям членів своєї родини, дадуть добрі результати. На жаль, ваші витрати будуть перевищувати ваші доходи. У спілкуванні з колегами можуть виникнути деякі непорозуміння, та, якщо не зосередити увагу на цьому увагу - все минеться. Приділіть увагу серцево-судинній системі.

Телець - вітаю з днем народження! Творче нахнення має знайти вихід у публичних виступах, на які вас запросять колеги. Подорожі будуть вдалими, та перевозити великий вантаж не раджу - можете мати збитки. Найближчі родичі допоможуть вам трохи заробити. Проте контролюйте ситуацію. Зверніть увагу на ноги, давайте їм відпочинку.

Близнята - "нічого не чуо, нікого не бачу, нікому нічого не скажу" - це для вас найкращі принципи на кінець квітня. А от спілкування з коханою людиною надасть свіжі сили. Матеріальне становище стабільне, проте витрати на дрібниці можуть "з'їсти" солідну суму. Бажано робити ранкову гімнастику, бо до вашої особи прикута увага багатьох людей, тож маєте виглядати підтягнуто!

Рак - ставтеся серйозніше до роботи. Найближчими двома тижнями краще відмовитися від грандіозних планів, бо вам "загоріть" незапланована подорож. Стан здоров'я поліпшиться, але підвищувати імунітет необхідно!

Лев - схоже на те, що відпочинку вам тільки сниться! Ви маєте контролювати процес, що відбувається навколо вас. Ремонт або інші господарські справи можуть трохи зашкодити здоров'ю, тому робіть паузи.

Дві людини, що живуть поруч із вами і трохи сваряться між собою, чекають вашого втручання з метою примирення. Думаю, кращого митровця їм не знайти! Старі симпатії можуть нагадати про себе, і це підніме вам настрій.

Діва - випадкові образи з вашого боку не зруйнували старі стосунки, та довіру до себе ви, на жаль, втратили. Серйозні плани на майбутнє не дозволяють припинити шалений темп вашого життя, проте будете тільки у вигрші!

Господарські справи не мають зашкодити вам знаходити час для розваг та особливо приємних романтичних зустрічей. Матеріальне становище значно поліпшиться! Матеріальне перевирити шлунок.

Терези - існує тільки один засіб бути молодим та гарним - тримати в голові лише добрі думки! Для вас це неважко, особливо, якщо не користуватися сумнівними порадами оточуючих. Нова інформація допоможе об'єктивно оцінити ситуацію. Бажано не піддаватися на провокації з боку представників протилежної статі.

Скорпіон - старі борги краще повернути, а нові можуть з'явитися у членів родини. Заробіток буде неопоганий, лише будьте економними. Співпраця з людиною старшого віку принесе задоволення. Пам'ятайте - за свої вчинки треба відповісти самому. Намагайтеся спокійно робити свою справу, незважаючи на деякі непорозуміння. Зверніть увагу на стан вашої шкіри.

Стрілець - нікто не сперечається, що робота - це важливо, але здоров'я та стосунки - головніше. Відійдіть від не дуже чистих "на руку" людей та намагайтеся не робити вчинків, які суперечать вашим моральним цінностям. Більше уваги приділіть родичам та відпочинку. Слабкі місяця - серцево-судинна система, мряйте тиск.

Козеріг - нові знайомства та враження спонукають вас до нових звершень. Плани на майбутнє не мають нічого спільного з тим, що насправді стається у вашому житті. Матеріальні проблеми ви вирішите дуже швидко, а компроміс у стосунках з опонентом тільки розважить вас. Особисте життя трохи поживається.

Водолій - після невеликої перерви треба діяти активніше. Не здавайтесь! Намагайтеся бути терплячими до людей. Проте пам'ятайте - до хорошого звикають швидко. Не дозволяйте нікому сидіти на голові вам або вашим близьким. Прогулянки пашки на свіжому повітрі та позитивний саїтгляд поліпшать не тільки настрій, а й самопочуття.

Риби - не замикайтеся у собі, бо невирішені конфлікти заважають вам бути здоровими і позитивно мислити. Радість від спілкування - це розкіш, яку ви можете собі дозволити. Підвищена увага до вашої особи - результат плідної праці. Стосунки з товаришами та колегами зміняться на краще, але це потребує від вас кроку назустріч. Перевірте свій шлунок.

Тим, хто займається зараз торговельними та господарськими справами, дуже поталанить! Закохани, користуйтеся нагодою налагодити свої стосунки.

НА ДОПОМОГУ РОМСЬКИМ НЕДІЛЬНИМ ШКОЛАМ

ЛИСИЧКА І ЖУРАВЕЛЬ

Лисичка з Журавлем у велику приязнь зайшли, навіть десь покумувалися. От Лисичка і кличе Журавля до себе в гості.

- Приходи, кумцю! Приходи, любчику! Чим хата багата, тим і пригощу.

Іде Журавель на прошеній обід, а Лисичка наварилася кашки з молочком, розмазала тонесенько по тарілці і поставила перед кумом.

- Живися, кумочку, не погордуй! Сама варила.

Журавель стук-стук дзьобом, нічого не спіймав. А Лисичка тим часом лиже та й лиже кашу: аж поки сама всієї не з'їла. А коли кашки не стало, вона й мовить:

- Вибачай, кумочку, більше не маю чим гостити.

- Спасибі й за те, - пісним голосом промовив Журавель. - А ти б, кумонько, до мене завтра в гості прийшла!

- Добре, кумочку, прийду, чому не прийти, - мовить Лисичка.

Наступного дня приходить Лисичка, а Журавель наварив м'яса, бурячків, квасольки, картопельки, покравяв усе те на дрібні шматочки, зложив у високе горнячко з вузькою шийкою та й поставив на столі перед Лисичкою.

- Живися, кумонько! Не погордуй, любя моя, - припрошує Журавель.

Нюхає Лисичка - добра страва! Встромляє голову до горнячка, не йде голова! Пробує лапкою, годі витягнути.

Крутить Лисичка, заскакує відси і відти довокла горнячка, нічого не порадить. А Журавель не дармує Дзьоб-дзьоб у горнячко, та й їсть собі шматочок за шматочком, поки всього не вїв.

- Вибачайте, кумонько, - мовить, випорожнивши горнячко, - чим хата багата, там і рада, а більше на сей раз нічого не розстарався.

Розсердилася Лисичка, навіть не подякувала за гостину, вона, бачите, думала, що на цілий тиждень наїється, а тут довелося додому йти, облизня спіймавши. Відтоді й зареклася Лисичка з Журавлем приязнь водити.

РОВКА АЙ ГОВ'Я (ДАРУВО)

Ровка ле Гов'яса андо баро амаліпе сас, ай ві кіраве сас. Е Ровка акгарел ле Гов'я ке песте андо вендишшиго (гості).

- Ав, кірва! Ав, драгоня! Соса о кгер барвало, кодоле-са ві хахавава тут.

Авел о Гов'я про акгардо хабен, ай е Ровка кірадас каша тгудеса макглас санорес про теяр ай шутас англа кірво.

- Ха, кірвея, та бохгалив! Коркорі кірадем.

О Гов'я тук-тук накреса, - канчи наштик хал. Ай е Ровка анде коди врама са чарел ай чарел е каша: ай каде саворі каша халас. Ай кана аба каша чи сас, вой пгенел:

- Іртсар, кірва, май бут най саса тут те хахавав.

- Наїс тукє, - гілякереса тгугоса пгендас о Гов'я. - Ай ту кірві, ав ке маде тегара андо вендишшиго!

- Мішто, кірва, авав, состар те на авав, - пгенел е Ровка.

Про дуйто двєс авел е Ровка, ай о Гов'я кірадас маса, лоло буряко, фосуй, коломпіра, чингердас са кадо пре саве котора, ай шутас анде увчи лунгі кувчи ай шутас пре месала англа Ровка.

- Ха, кірворі! На ав барікані (пучарді), драго мїрї, - акгарел о Гов'я (даруво).

Сунгал е Ровка - лачо хабен! Шувел о шейро анде кувчи, о шейро чи джал! Зумавел пунреса, наштик шїрдел аврі.

Болдел пес круял е Ровка, хутел саворе рігендар паша кувчи, чи джал лаке канчи (нічи). Ай о Гов'я ловкорес хал песке. Дзьоб-дзьоб анде кувчи котор пала котор, ай каде саворо хабен халас.

- Іртсар, кірві, - пгенел о Гов'я кана аба са халас, - соса кгер барвало, каде ві ловаш, со са кердем кодо анде тїрї паві.

Холїялас е Ровка, чи пгендас чи наїс пала хабен, вой гндїяс (думїнелас), са хала пре ехт курко, ай геїлас кгеїре фері о саяла пала вушта джалас. Атунчі вой дїня пес बारे армия (куша) ле Гов'яса шога (нігда) андо амаліпе те на авел.

Переклад Аладара Адама

ПІВРАСА

- Як почуває себе твій брат після операції?

- На жаль, виникли ускладнення...

- Як?

- Одружується з медсестрою.

- Сар тїре пгралеско састїпе пала операція?

- Барі бувтїякі брїга авїлас?

- Савї?

- Ромняке лас ла дугагда пгеня (медсестра).

РОМАНЕ ХАБЕНАТА

ТІСТЕЧКА З КРЕМОМ

6 жовтків розтерти з 6 ст. ложками цукру, поки не побіліють, додати цедру з одного лимона, 2 ст. ложки розтопленого масла, 5 ст. ложок муки, піну з 6 білків і обережно вимішати. Цю масу викласти на лист, застелений змашеним папером, розрівняти, поставити в духовку і випікати до напівготовності. Тоді виняти, порізати на квадратики і допекти. Відтак зняти з паперу, кожне тістечко змастити конфітюром і скласти попарно. Підсушити у теплій духовці.

ХУМЕРОРО КРЕМОСА

6 галбено о машкар анреско гаміс 6 बारे роанца цукоро, гаміс джі ко парніпен, додес морчі катарє 1 цитрона, 2 बारे роя пгабардо чил, 5 बारे роя аро, піна катарє 6 анре (білки) ай ловкорес гаміс. Кади маса шувес аврі пре патрін, лачардо макло папіроши, вортосарес, шувес андо бов ай пекес пре допашесте. Атунчі лес аврі, чингрє пре котора ай пекес. Пала кодо лес тейле пало папіроши, сако хумероро макгес конфітюром ай шувес по кеташа. Шутярес андо тато бов.

ІГРИ З ПРИСЛІВ'ЯМИ І ПРИКАЗКАМИ

Пропонуємо читачам подумати, яка з цих приказок зайва

Пташка радїє весні, а дїтина, - матерї. Чїркілі лошал ла томнаке, чїваро - ла деяке. Матерїнське серце, як літне сонце. Ла деякєро іло, сар мїлаєско кгаморо. Хто матїр забуває, тому гірко буває. Кон ла дейора бїстрел, кодолекас чорес кердьол. Для всякого діла потрібні знання. Ке саворо бувтїя тробуй сіклїбен.

(єлдїваєн - євїєє)

РОМАНИЯ
Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Рєєстрїацїєне свїдїцтво серїя КВ №5877 від 20.02.2002 р.

Газета виходить за підтримки Європейської комісії та Інституту Відкритого Суспільства (м.Будапешт)

Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Євгенія НАВРОЦЬКА**

Редакція не завжди подїляє позицію авторів. За точність наведених фактів відповїдає автор. Редакція зберїгає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.

Повний або частковий переклад матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романія Я"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Дунаєвського, 18, телефон (03122) 61-39-56, E-mail: ry@mail.uzhgorod.ua http://www.romaniya.uz.ua

Вїддрукоровано в Ужгородській мїській друкарні, вул. Руська, 13. Умовн. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 603

